

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav české literatury a komparatistiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Michaela Kvasnicová

Sportovní reportáže Oty Pavla v šedesátých letech

Ota Pavel's Sport Reports in the 1960s

2020

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jiří Holý, DrSc.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své bakalářské práce prof. PhDr. Jiřímu Holému, DrSc. za pomoc s vymezením tématu, odborné vedení a veškeré cenné připomínky a rady.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 12. 8. 2020

Michaela Kvasnicová

Abstrakt

Tato bakalářská práce se bude věnovat dvěma přelomovým knihám sportovní publicistiky Oty Pavla *Dukla mezi mrakodrapy* (1964) a *Plná bedna šampaňského* (1967). Cílem práce je provést stylistickou a narativní analýzu a věnovat tak pozornost opomíjeným, a přesto hodnotným sportovně-publicistickým pracím Oty Pavla. Zaměří se zejména na rekonstrukci kompozic, analýzu nejčastějších motivů obou knih, jež jsou typické i pro Pavlovy pozdější práce, a dále se bude zabývat jazykem a jazykovými prostředky, narativními postupy a pozicí narátora.

Klíčová slova

Ota Pavel, sportovní reportáž, sport, styl, narace, šedesátá léta 20. století

Abstract

This bachelor thesis focuses on Ota Pavel's two turning books of sports journalism *Dukla mezi mrakodrapy* (1964) and *Plná bedna šampaňského* (1967). The aim of this thesis is to carry out a stylistic and narrative analysis and pay attention to overlooked, yet valuable sports-journalistic works. Thesis concentrates on reconstruction of compositions, analysis of most frequent motifs, that are typical even for Pavel's more recent works, followed by analysis of language and language tools, narrative methods and narrator's position in the books.

Keywords

Ota Pavel, sports report, sport, style, narration, 1960s

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Analýza díla <i>Dukla mezi mrakodrapy</i>	9
2.1 Kompozice	9
2.1.1 Portréty.....	13
2.1.2 Citáty.....	18
2.2 Motivy	19
2.2.1 Motiv překážek a složité výchozí pozice	20
2.2.2 Motiv dřiny	22
2.2.3 Motiv sportu jako umění.....	23
2.2.4 Motiv morálky	25
2.2.5 Motiv diváků.....	27
2.2.6 Paralely s <i>Klapzubovou jedenáctkou</i>	29
2.2.7 Zdánlivě nevýznamné osobnosti.....	30
2.3 Jazyk a jazykové prostředky	32
2.3.1 Slovní zásoba	32
2.3.2 Literární tropy	34
2.3.3 Inovativní práce s jazykem	36
2.4 Narace a narátor	37
2.4.1 Anticipace	38
3. Analýza díla <i>Plná bedna šampaňského</i>	40
3.1 Kompozice	40
3.2 Motivy	44
3.2.1 Motiv překážky	44
3.2.2 Motiv dřiny	47
3.2.3 Pohádkové motivy	48
3.2.4 Motiv odporu vůči nacismu	49
3.2.5 Motiv odporu vůči komunismu.....	50
3.3 Jazyk a jazykové prostředky	51
3.3.1 Obecná čeština	51
3.3.2 Expresiva	53
3.4 Narace a narátor	60
3.4.1 Dynamika vyprávění.....	61
4. Závěr	64
5. Seznam použité literatury	66

5.1	Prameny.....	66
5.2	Sekundární literatura	66

1. Úvod

Mnoho prací již bylo věnováno autorovi, jenž se zapsal do srdcí čtenářů zejména svými autobiografickými povídkami o svém tatínkovi Leo Popperovi. Ota Pavel a jeho sportovní publicistika, jež byla odrazovým můstkem pro vznik autobiografické tvorby, však zůstává dodnes upozaděna. Což je jeden z hlavních důvodů, proč vznikla tato bakalářská práce věnující se knihám *Dukla mezi mrakodrapy* a *Plná bedna šampaňského*.

Duklu mezi mrakodrapy napsal Ota Pavel na základě své cesty, již absolvoval s fotbalovým týmem Dukla Praha do Spojených států amerických za účelem účasti na turnaji Americký pohár v roce 1962. Kniha se věnuje více než samotným utkáním vzniku, historii a celkové evoluci klubu a osobností s dukelským klubem spojených. Dílo mělo tehdy, po svém vydání v roce 1964, nemalý úspěch u čtenářů, jelikož je tematicky pro šedesátá léta velmi netradiční. Pavel byl jedním z mála autorů, kteří se věnovali naraci sportovních událostí. Proto se tato bakalářská práce zaměří zejména na stylistickou a narativní analýzu. Rozebere kompozici, význačné, často se opakující motivy, jež jsou typické nejen pro *Duklu mezi mrakodrapy*, ale také pro následující díla se sportovními náměty či autobiografické povídky, Pavlův jedinečný jazyk a jazykové prostředky a nakonec i různé narativní postupy a perspektivu vypravěče, v případě *Dukly mezi mrakodrapy* samotného Oty Pavla.

Povídková sbírka *Plná bedna šampaňského* je souborem příběhů o jednotlivých význačných sportovních osobnostech 2. poloviny 20. století. Některé z povídek vycházely postupně v průběhu šedesátých let v tehdejších časopisech, přičemž za zárodek reportážních povídek se sportovní tematikou je považována povídka *Brankář*, publikovaná v roce 1961 v *Československém vojáku*. I zde se práce zaměří na motivickou, kompoziční a narativní analýzu a také se bude věnovat Pavlovu, v tomto případě již o něco specifitějšímu jazyku, než tomu bylo v první knize. Některými aspekty jsou povídky podobné dílu *Dukla mezi mrakodrapy*, avšak v mnoha ohledech již došlo k určitému posunu.

Dukla mezi mrakodrapy je téměř nefikčním vyprávěním, je nasycená reálnými fakty ze života jednotlivých fotbalistů či informacemi o samotném klubu. *Plná bedna šampaňského* má prvky fikce, přesto jsou povídky vystavěny na reálných životních událostech konkrétních sportovců. Obě knihy tedy svým zaměřením akcentují jednak příhody sportovní, jednak životní.

V první ze jmenovaných knih jsou portréty jednotlivých sportovců výrazněji odděleny od sportovních okamžiků. V povídkové sbírce dochází již ke zřetelnému prolnutí sportovních událostí s těmi životními. Prolínáním, a to nejen z hlediska tématu, jsou Pavlovy knihy výjimečné: „Jeho nejlepší práce se sportovní tematikou se rozprostírají mezi dvěma póly – vyznačují se jak reportážní doličností, pevnou fakticistní bází, někdy až dokumentaristického charakteru, tak polohou beletrizační, přesahem do sféry uměleckosti.“¹ Sbírkou autobiografických povídek *Smrt krásných srnců* (1971) a *Jak jsem potkal ryby* (1974) uvedly Otou Pavla na literární piedestal, avšak těmto úspěchům předcházelo vydání několika literárně-publicistických knih, jež by neměly být opomenuty. A tak se tato práce pokusí uvést v povědomí další literární počiny vytvořené jedinečným prozaikem a publicistou Otou Pavlem.

---

¹ SVOZIL, Bohumil: *Krajiny života a tvorby Oty Pavla*. Praha: Akropolis, 2003, s. 71.

2. Analýza díla *Dukla mezi mrakodrapy*

„Kucera and his boys“², tak pojmenovali sportovní reportéři amerických novin výjimečné družstvo z pražské Dukly, které se vydalo v roce 1962 za moře na turnaj do Spojených států amerických a jejímž hrdým členem byl i tehdejší redaktor *Československého vojáka* Ota Pavel. Konkrétně se jednalo o turnaj s názvem Americký pohár, konaný v New Yorku. Ota Pavel napsal své přelomové dílo během roku následujícího po americkém turnaji. Těžká práce na knize začala už během cesty. Samotný turnaj je ale spíše okrajovým tématem, těžiště knížky spočívá v osobních příbězích fotbalových hrdinů či formování a vývoji Dukly jako mužstva, jež se dokázalo zapsat svými výkony do československé fotbalové historie. „Podstatnou součástí jeho náročné přípravy k napsání knihy se navíc staly nekonečné rozhovory s jednotlivými hráči Dukly o jejich sportovních i životních osudech a pak i pátrání po celé historii a postupném utváření tohoto fotbalového mužstva.“³

Ota Pavel se účastnil nejen četných utkání, ale i některých tréninků. „Nejraději na něho vzpomínám jako na reportéra, který s námi absolvoval cestu do Ameriky a my jsme trénovali v Central Parku. Běhali jsme a Ota chtěl vědět, co to je za zátěž: chtěl si všechno ověřit. Samozřejmě že to nemohl vydržet a tak jsme se raději drželi na konci. Já mu v legraci říkával: ‚Otičku, odpočiň si. A až se vrátíme zpátky, tak si tě tady vyzvedneme.‘ Ale on byl tvrdšas a křičel na mne: ‚Rudlo, jen jdi do prdele, to zmáknou!‘“⁴ Jak je patrné ze vzpomínky Rudolfa Kučery, potřeboval si Ota Pavel všechno vyzkoušet na vlastní kůži, aby věděl, co takový fotbal obnáší, aby znal všechny podrobnosti, jednoduše chtěl psát o tom, co znal. V následujících podkapitolách se postupně zaměřím na jednotlivé narativní a stylistické aspekty a jejich interpretaci.

2.1 Kompozice

Knihy je komponována do dvou částí, první část knihy obsahuje jednak historický vývoj dukelského celku, jednak reportáže utkání ze dvou účastí Dukly na Americkém poháru, tato

---

² PAVEL, Ota: *Dukla mezi mrakodrapy*. Praha: Naše vojsko, 1964, s. 96.

³ SVOZIL, Bohumil: *Krajiny života a tvorby Oty Pavla*. Praha: Akropolis, 2003, s. 58.

⁴ BRŮNA, Otakar: *Potkat Otu Pavla*. Třebíč: Akcent, 2000, s. 134.

část knihy je následně doplněna fotografickou přílohou, a kniha tak tvoří zajímavé komplexní pojednání o armádním fotbalovém mužstvu.

Kompozice první části *Dukly mezi mrakodrapy* je specifická. Kniha je vlastně přepůlená na dvě části, a ty jsou navíc ohraničeny. Klíčové jsou zde tři kapitoly, které obsahují totožný motiv, kdy se celá výprava Dukly nachází nad mraky v několika tisících metrech v letadle, které přelétá Atlantik. Vyprávění tedy začíná přesně touto situací, mužstvo pražské Dukly míří do Spojených států amerických na již zmíněný Americký pohár (název první kapitoly – *nad Atlantikem*). „Po mnoho hodin se dobrovolně zřikáme slunce a letíme tmou přes mlčící Atlantik ke břehům Severní Ameriky.“⁵ Ota Pavel, tedy vypravěč, přemítá nad tím, jak mu dopoledne zavolali a oznámili mu, že letí do Ameriky s pražskou Duklou. Podle toho, nad kterou zemí zrovna přelétají, Pavel zmiňuje jednotlivé fotbalové události s tou kterou zemí související. Také popisuje nejistotu, kterou představovalo cestování letadlem v tehdejší době. Dalo by se očekávat, že vyprávění bude pokračovat přistáním na newyorském letišti, ubytováním se a následným turnajem, to se však ubírá trochu jiným směrem.

Za úvodní kapitolou následují portréty jednotlivých členů dukelského celku, prvním trenérem Dukly Karlem Kolským počínaje a zdravotníkem fotbalistů Hubertem Topinkou konče. Kromě kapitol zaměřujících se na portréty jednotlivých osobností, jež se podílely či podílejí na činnosti Dukly, se vypravěč zabývá i samotným zrodem a následným vývojem dukelského týmu, zmiňuje některé význačné úspěchy jak na domácím, tak na zahraničním poli. Svoji pozornost věnuje také československé fotbalové reprezentaci, zejména kvůli tomu, že byli její součástí někteří dukelští fotbalisté.

Zhruba za polovinou knihy se čtenář ocitá opět v letadle a opět nad Atlantickým oceánem (název kapitoly – *dosud nad Atlantikem*). „Na to všechno a ještě mnoho jiného jsem myslel na palubě čtyřmotorového douglase. [...] Pod okénkem se rozevrou mraky a objeví se zelené, zvarhánkovatělé a nekonečné pláně Atlantiku.“⁶ V této „prostřední“ kapitole se tedy vracíme na samý začátek a touto kapitolou chronologicky pokračuje příběh velkého amerického turnaje. Vracíme se do letadla Douglas, je noc, ale obloha začíná již blednout, vypravěč znovu

---

⁵ PAVEL, Ota: *Dukla mezi mrakodrapy*. Praha: Naše vojsko, 1964, s. 7.

⁶ *Ibid.*, s. 81.

přemítá nad rizikovostí letecké dopravy, následně se odmlčí jedna z vrtulí a vypravěč „uvažuje ,co kdyby vynechaly další“⁷, tudíž se zde zabývá stejnou úvahou jako v první kapitole. Letadlo spolu se svými pasažéry přistane na newyorském letišti. Následně vypravěč líčí první a druhou účast na Americkém poháru, tréninky, zázemí, píše o fanoušcích, již je nejdříve neměli rádi a později si je oblíbili, kapitolu věnuje i americkému milionáři a pořadateli turnaje Williamu Coxovi či zdánlivě nepodstatné osobě, Jimmymu Wolfovi.

Příběh pražské Dukly je zakončen nepřekvapivě opět nad mraky Atlantiku (název kapitoly – *a nakonec se vždycky letí domů*). „Nad Atlantickým oceánem létají sem a tam velická letadla. Vezou na palubách politiky, obchodníky, sportovce. Sportovci udělali tentokrát zas dobrou práci.“⁸ S fotbalisty se na letišti přišlo rozloučit mnoho amerických fanoušků, dokonce si čtenář může přečíst i amatérskou oslavnou báseň od mladého fanouška Dukly. Pak se tým ale opět ocitá nad mraky a letí vstříc domovině. Než ale dosáhne vytouženého ruzyňského letiště, musí se pilot vypořádat s bouřkou, jež zuří nad Československem. Tudíž zde máme implicitně zmíněno nebezpečí, které může hrozit na palubě letadel. „V letadle se setmí, blesky křížují kolem okének, letadlo se zmítá.“⁹ Nakonec ale tým vstupuje do letištní haly, kde je vítá mnoho fanoušků. Příběh pražské Dukly tedy končí návratem domů.

Rámcem textu je podpořen, kromě již zmíněných prvků, také citáty, jež předchází samotným kapitolám. Jejich tématem je totiž cestování letadlem a všechny tři citáty předjímají význam následujícího textu. První citát Vladimira Majakovského – „Zalet' k nám na zápas aviobalu. ' Dobrá! Hodinu pobavím se tímhletím a k šesté hodině ještě přiletím.“¹⁰ – obsahuje výzvu k účasti na zápas v „aviobalu“ a následnou kladnou odpověď, přičemž dotyčný má „zaletět“ a také „přiletí“, v první kapitole je pak pojednáváno o tom, jak Dukla přijala nabídku a odletěla do Spojených států amerických na Americký pohár. Ve druhém citátu, který je součástí „prostřední“ kapitoly, se píše: „Obletuji mráčky / jak hadrové hračky. / Pak stroj nebe přeoře – / a už letí za moře.“¹¹ Těž citace Vladimira Majakovského a též se v něm objevuje motiv letadla, létání. Letadlo se svou posádkou přeletí Atlantický oceán („stroj nebe přeoře – /

---

⁷ Ibid., s. 81.

⁸ Ibid., s. 124.

⁹ Ibid., s. 125.

¹⁰ Ibid., s. 7.

¹¹ Ibid., s. 81.

a pak letí za moře“) a následně přistává v New Yorku. Poslední citát knihy, jenž předchází text závěrečné kapitoly, pochází z básně Pavla Kohouta *Světlo*, která byla otištěna ve čtvrtém ročníku časopisu *Československý voják* v roce 1955. Byla publikována společně s dalšími básněmi oslavujícími partyzány od dukelského průsmyku. Ota Pavel z této básně vyextrahoval jednu strofu, již použil pro svůj citát: „Teď vichřice už marně bouří, / to křehké světlo nezhasne. / Probíjí tmu jak maják v moři. / Jsme doma, chlapci, doma jsme.“¹² I zde citát předpovídá děj. V poslední kapitole letí Dukla domů, avšak než letadlo přistane, vletne do bouře zuřící nad Československem („teď vichřice už marně bouří“), ale letadlo probíje „tmu jak maják v moři“ a nakonec v pořádku přistane.

Úvodní a závěrečná kapitola jsou si velmi podobné, mimo jiné třeba tím, že obsahují více či méně popsanou cestu letadla. Se zeměmi, nad nimiž letadlo s Duklou na palubě prolétá, je spojena nějaká zajímavá událost, často jde o událost fotbalovou. Například v úvodní kapitole nad Offenbachem hráči vzpomínají, jak porazili Kickers 3:1, a nad belgickým Lutychem zase připomínají, jak jim „dávají na frak“. Dále když míjeli Anglii, tak se „fotbalově mlčelo, dosud je v paměti černá předjarní porážka od Tottenham Hotspur. Ale v irském Shannonu vzpomněli desetibrankového vítězství nad Shamrock Rovers...“¹³ V kapitole *dosud nad Atlantikem* již není popisována cesta, ale hned na počátku je zmíněno, že „se od mezipřistání v Shannonu téměř [nic] nezměnilo“¹⁴. V závěrečné kapitole *nakonec se vždycky letí domů*, když přelétne Dukla Atlantik, „se ukáží obrysy pevniny, domečky na zrzavých skaliskách, irský, a tudíž evropský Shannon. [...] Pak se procházíme kouskem Holandska“¹⁵, v první kapitole zase rozdává stewardka cestujícím karafiáty nad přeletem země větrných mlýnů.

Úvodní kapitola končí odstavcem, jenž je věnován nejstarším členům týmu, Pavel konstatuje, že „letos hrají deset let v mužstvu. Na jejich čelech vystupují vrásky“¹⁶. Na závěr celého příběhu vypravěč přemítá o tom, že tito hráči, stěžejní pro jednu velkou epochu Dukly, jednou odejdou.

---

¹² Ibid., s. 124.

¹³ Ibid., s. 8.

¹⁴ Ibid., s. 81.

¹⁵ Ibid., s. 125.

¹⁶ Ibid., s. 9.

Kostrou příběhu jsou tedy zejména tři klíčové kapitoly – *nad Atlantikem, dosud nad Atlantikem a nakonec se vždycky letí domů*. Kapitoly jsou propojeny několika opakujícími se motivy. Těmi jsou například let nad Atlantikem, úvahy o nebezpečí letecké dopravy ve 20. století, fotbalové glosy spojené se zeměmi, nad kterými Dukla prolétá, či citáty stojící bezprostředně před textem každé ze tří kapitol. Kompozicí knihy je tedy rámec, u rámcové kompozice „první téma [...] otevírá možnosti pro uplatnění témat dalších, která jsou do něho vložena jako do rámce, a kompozici také uzavírá“¹⁷. Příběh je tedy rámován dvěma kapitolami, mají sice odlišný cíl (v úvodní kapitole Dukla letí do Spojených států amerických a v závěrečné kapitole se ze Spojených států amerických vrací domů), avšak motivy jsou stejné či podobné. Rámec je ještě doplněn o prostřední kapitolu, která jako by utužuje, posiluje celou kostru primárního příběhu, jímž je vyprávění o účasti fotbalové Dukly na newyorském turnaji. Záměr kompozice můžeme jen odhadovat, přílišná systematičnost ale může mít spíše opačný účinek. Do tohoto rámce jsou pak vloženy kratší či delší příběhy, jimiž se budu zabývat dále.

2.1.1 Portréty

Aby mohl Pavel vyprávět příběh amerického turnaje, potřebuje nejdříve představit všechny postavy, tudíž se nejprve věnuje portrétům jednotlivých osobností, jež byly či jsou určitým způsobem význačné pro dukelský fotbalový klub. Tato portrétová část knihy následuje bezprostředně za úvodní kapitolou a je doplněna o kapitoly věnující se historii a vzniku klubu a jeho dosavadním úspěchům. V první kapitole je Dukla prezentována jako mužstvo, kolektiv. V následujících kapitolách je tento kolektiv analyticky rozpracováván, jeden muž, jeden portrét. Portréty obsahují jednak informace fotbalové – kde jednotliví hráči svou kariéru začínali, jestli byly začátky jednoduché, či naopak –, jednak informace osobní – hráčovo rodinné zázemí, dětství, „mimofotbalové“ záliby atd. Pro jednotlivé portréty je příznačné, že mnoho z nich si je navzájem kompozičně podobných. Dalo by se říci, že portréty jsou vytvořeny na základě určité předlohy, schématu.

Úplně prvnímu portrétu předchází popis samotného vzniku armádního tělovýchovného klubu ATK po válce, jsou zde zmíněni někteří hráči, již za Duklu právě tehdy hrávali, ale „v té době byli fotbalisté hanbou pro ostatní armádní oddíly: nikdy se nedostali na jedno z prvních

---

¹⁷ LEDERBUCHOVÁ, Ladislava: *Průvodce literárním dílem*. Jinočany: H&H, 2002, s. 268.

tří míst ani v domácí soutěži“¹⁸. Tudíž osobnosti této brzké poválečné dukelské fotbalové epochy nejsou pro Pavla příliš relevantní. První klíčovou osobností Dukly je Karel Kolský. S ním započíná cesta na vrchol. Následuje prvních sedm fotbalistů, kteří vytvořili silné jádro týmu a k nim pak přibývají další.

Ve většině portrétů se autor věnuje dětství jednotlivých fotbalistů, kde se narodili, jaké měli rodinné zázemí či jaké byly jejich fotbalové začátky. Například první trenér Dukly Karel Kolský „měl těžký život: táta valcír mu brzy zemřel, pral se v životě o chleba už jako kluk, hrával na tvrdých kladenských hřištích“¹⁹. Josef Masopust zase už „v klukovských zápasech Sparta–Slávie hrával častěji na straně vítězů“²⁰. Většinou postupuje Pavel chronologicky, tudíž začíná portrét dětstvím hráče. Není to ale pravidlem, například u Ladislava Nováka se dozvídáme, že „hrál ve čtrnácti za dorost, v patnácti za první středního útočníka“²¹, až na samém konci jeho portrétu a podobně je tomu i u Jaroslava Borovičky, který „jako kluk toužil být Pláničkou“²². O každém hráči zjišťujeme něco z jeho životního příběhu, František Šafránek „dvanáct let bere na zájezdy housle, [...]. Kdysi toužil hrát na skutečných koncertech pro ty, kdo hudbě rozumějí, [...]. Zprvu hrál [fotbal] klukovsky za mužstvo náramného jména: SK Ďolík“²³. Nezáleží tolik na tom, jestli je informace zmíněna na počátku či na konci portrétu, ale spíše na samotné zmínce.

S těmito příběhy z dětství jsou často spojeny první překážky, které museli jednotliví hráči ve svém životě překonávat. Motiv překážek a jejich následného překonávání se též opakuje napříč celou knihou. Mimo Kolského, který to měl těžké již v mládí, to neměl jednoduché ani Václav Pavlis, život se totiž „k němu choval dost dlouho mizerně“²⁴, nevzali ho na řezníka, byl příliš malý, dokonce prodělal plicní nemoc, „ale přemohl ji hlavně sportem jako maratónec Kantorek“²⁵. Svatopluk Pluskal měl těžkou výchozí pozici kvůli nepochopení ze strany svého otce – „Už si odvykl ptát [Alois Pluskal – otec], kde maří čas a ničí boty“²⁶, také

---

¹⁸ PAVEL, Ota: *Dukla mezi mrakodrapy*. Praha: Naše vojsko, 1964, s. 11.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid., s. 17.

²¹ Ibid., s. 20.

²² Ibid., s. 24.

²³ Ibid., s. 23.

²⁴ Ibid., s. 13.

²⁵ Ibid., s. 14.

²⁶ Ibid., s. 15.

byl srovnáván se svým bratrem, jenž byl fotbalově nadanější, cestu si tedy většinou musel prorazit sám. „Nenarodil se [Pluskal] velkým fotbalistou, ale stal se jím v Dukle a v národním mužstvu.“²⁷ Masopustova matka považovala kopanou jen za zábavu, tudíž také příliš nerozuměla Josefově vášni pro fotbal, později si dokonce Masopust zlomil klíční kost, „u šatny ho čekala máma a za obveselení obecenstva ho vpohlavkovala až do sanitky“²⁸. Ladislav Novák „hrál jeden čas špatně a Kolský ho nestavěl; tehdy trénoval třikrát tolik a přinutil ho, že ho znovu zařadil“²⁹. Jana Brumovského zprvu „trápil zápal plic. [...] Potom přestával zřetelně vidět. Párkrát minul míč; nedalo se nic dělat, musel vzít brýle“³⁰. Rudolf Kučera se nevyhnul pití alkoholu, což způsobilo problémy. Ale poté se poučil.

Každý z hráčů zažil nějakou těžkost, něco, co je na jejich fotbalové, ale i životní cestě posunulo dál. V druhé polovině knihy, když už je Dukla v New Yorku a chystá se na finálový zápas, Pavel cituje část autobiografie amerického boxera Jacka Dempseye. Jde svým způsobem také o portrét, a ten jako by mluvil za všechny ostatní. Je přímo ukázkový v tom, že z nevýhodné výchozí pozice se může velmi často zrodit výjimečný příběh. Stejně jako mnoho fotbalistů Dukly si musel Jack Dempsey vyšlapat cestu sám. Žil v bídě, neměl co jíst a vypořádal se s problémy, jež ho potkaly, po svém – pral se. Pavel cituje, že se všichni shodovali v tom, že to [úspěch J. Dempseye] byl přirozený důsledek chudoby, těžkého života“³¹. Motiv překážek a jejich překonávání je příznačný pro celý příběh Dukly stejně jako pro Otu Pavla a jeho život. Musel překonat mnoho nástrah, perzekucí Židů za války počínaje a jeho maniodepresivní poruchou konče, což sám naznačuje v dopise svému staršímu bratrovi Jiřímu: „V životě se dostaneš přes mnohé překážky. [...] Já sám před nimi také stávám. Prozatím jsem je překonával. Lezl jsem přes ně někdy rychleji, jindy pomaleji.“³²

Většina portrétů obsahuje nejen informace o dětství, fotbalových začátcích či překážkách, které museli jednotliví členové dukelského družstva překonávat, ale také informace o přínosu fotbalovému týmu. Pavel tedy zmiňuje u hráčů jejich fotbalové přednosti.

---

²⁷ Ibid., s. 16.

²⁸ Ibid., s. 17.

²⁹ Ibid., s. 20.

³⁰ Ibid., s. 30.

³¹ Ibid., s. 116.

³² PAVEL, Ota: *Z korespondence*. Ed. Milan Ždímal. Praha: Primus, 1989, s. 32.

Někteří hráči mají výbornou fotbalovou techniku – „[Masopust] měl výborný cit v nohách“³³ –, jiní zase nemají perfektní techniku, ale přispívají týmu jiným způsobem. Svatopluk Pluskal „dával Masopustovi svou přítomností klid a on mohl jít kupředu“³⁴. Každý člověk, který je součástí dukelského týmu, zastává nějakou úlohu. Kromě toho, že se František Šafránek staral o kulturní kultivaci družstva pomocí svých houslí, výborně zahrával trestné kopy. Ivo Urban byl náhradníkem, když zrovna nehrála „železná záloha“³⁵. V týmu ho však potřebovali, jelikož byl morálním příkladem, a později „pracoval jako novinář a hovořil za mužstvo s ministry a milionáři“³⁶.

Kromě fotbalových rolí – obránce, záložník, útočník, univerzál apod. – Pavel vyzdvihuje mnoho jiných, stejně důležitých úloh. Součástí týmu nejsou jen hráči a trenér, ale také armádní doktor Hubert Topinka, jenž působí v Dukle jednak jako léčitel, jednak jako šířitel dobré nálady, pro trenéra Vejvodu je dokonce „narázníkem“³⁷. Zajímavá je například role Jaroslava Borovičky, který v týmu zastával úlohu „brzdy“, zpomaloval útok, což mu někteří zazlívali, ale „kdyby stroj jenom jezdil a neměl brzdu, brzy by se rozbil“³⁸. Zároveň jsou v týmu jak mladí hráči, tak hráči starší, kteří se vzájemně doplňují, „starší jsou zkušenější, mladší zas rychlejší. A tak se ve vzájemných bojích zlepšuje výkonnost všech a dohromady tvoří jedno mužstvo“³⁹. Každý hráč má podle Pavla v týmu nezastupitelný význam, každý přináší týmu něco výjimečného, speciálního, bez čehož by tým nefungoval správně nebo by nedosáhl takových úspěchů. Skládání obrazu družstva prostřednictvím portrétů může působit až mechanicky, jako kdyby byla Dukla stroj, k němuž si trenér Vejvoda, mimochodem velký fotbalový teoretik, obstaral všechny klíčové součástky a správně je poskládal.

2.1.1.1 Přezdívky

„Lidé si přezdívali asi tak dlouho, jak dlouho dovedou mluvit. Předmětem přezdívek bývá nejčastěji jednotlivec a jejich pramenem nějaké jeho výrazné odlišnosti fyzické nebo nápadné

---

³³ PAVEL, Ota: *Dukla mezi mrakodrapy*. Praha: Naše vojsko, 1964, s. 18.

³⁴ *Ibid.*, s. 16.

³⁵ *Ibid.*, s. 21.

³⁶ *Ibid.*

³⁷ *Ibid.*, s. 51.

³⁸ *Ibid.*, s. 24.

³⁹ *Ibid.*, s. 62.

rysy povahové. Přezdívát se ale může někomu i podle jeho osobních zálib a sklonů, podle zaměstnání, [...]. Častým inspiračním zdrojem přezdívek jsou i jména zvířat.⁴⁰ Užívá se jich běžně. V textu jsou hráči, a nejen oni, jmenováni svými původními jmény, ale i svými přezdívkami, které jsou většinou poprvé zmíněny spolu s ostatními osobními informacemi v portrétech jednotlivých osobností. Nemusí jít nutně o přezdívkou, kterou používají spoluhráči z Dukly, například Pavel zmiňuje, že když hrál Svatopluk Pluskal ještě za Gottwaldov, ostatní kluci mu říkali „Ananásku“⁴¹. V kapitole *zrození mužstva* Pavel vypráví, jak Dukla vítězně postupovala vzhůru tabulkou, a vyjmenovává, kdo za mužstvo tehdy hrával. Mimo Ječného a Hertla hrál za Duklu též „Bobík“ Dobay⁴², jehož křestní jméno se ani nedozvíme, jelikož nejde o člena družstva, které míří za oceán, a tudíž mu není věnován samostatný portrét.

U některých přezdívek je původ nejasný a není ani objasněn (Bohumilu Musilovi říkali „Mírek“⁴³), u jiných je motivace zjevná – Jiřímu Čadkovi se říkalo „Čára“⁴⁴, Josefu Vacenovskému „Váca“, Jaroslavu Borovičkovi „Borovice“⁴⁵ či Rudolfu Kučerovi „Kuča“⁴⁶ –, u těchto hráčů je přezdívka odvozena od jejich příjmení. U Josefa Jelínka, na něhož kluci křičeli „Žolíku“⁴⁷, se přezdívka rýmuje s jeho příjmením. Jan Brumovský má prý „nejvíce přezdívek, nejčastěji mu říkají ‚Komár‘. Čím víc ho kdekdo od hřiště odstrkoval, tím úporněji se bránil...“⁴⁸. Brumovský je velmi odhodlaný a nenechá se od fotbalu jen tak odradit. Je asi stejně odhodlaný, jako jsou komáři, když se chtějí přisát ke zdroji své obživy – například lidské kůži. U něj je tedy přezdívka odvozena od komářího úsilí, jež je, jak asi každý člověk ví, značné. V portrétu Rudolfa Kučery se dozvídáme nejen Rudolfovu přezdívkou, nýbrž také přezdívkou jeho otce – „šotek“⁴⁹ – z doby, kdy ještě hrával za Rudou hvězdu Sptyihněv.

Dukelští vymýšlí přezdívkou nejen pro členy širšího týmového kruhu, ale třeba také pro protihráče. Vytváří je na základě činů toho kterého fotbalisty. Brazilskému Elviovi kluci „říkali

---

⁴⁰ RUBÍN, Antonín: Metajazykové přezdívkou v jihozápadočeských nářečích. In *Naše řeč*, 1978, roč. 61, č. 2, s. 83–89.

⁴¹ PAVEL, Ota: *Dukla mezi mrakodrapy*. Praha: Naše vojsko, 1964, s. 15.

⁴² Ibid., s. 26.

⁴³ Ibid., s. 42.

⁴⁴ Ibid., s. 28.

⁴⁵ Ibid., s. 24.

⁴⁶ Ibid., s. 53.

⁴⁷ Ibid., s. 46.

⁴⁸ Ibid., s. 30.

⁴⁹ Ibid., s. 52.

„holič“; dělal zametače a občas někoho nohama ostríhal“⁵⁰, Pavel v textu zmiňuje i přezdívky komické, Brazilcovy nohy vlastně simulují pohyb nůžek při stříhání. Užitím této přezdívky odlehčuje situaci, přitom je ale pro fauly preferujícího Brazilce velmi výstižná. Přezdívky jednotlivých hráčů jsou nejprve zmíněny, někdy i vysvětleny v portrétech fotbalistů, aby mohly být později využity v reportážích o utkáních, jež Dukla sehrála. Navíc v textu navozují familiární atmosféru, poněvadž vznikají v tom nejužším kruhu. Josef Brambora cituje ve svém článku Šmilauerův postřeh, „že dokud není soudržnosti ve třídě, neexistují ani přezdívky“⁵¹, sice je zde míněna školní třída, ale princip lze aplikovat i na sportovní družstva. Když je prozrazeno přízvisko dané osobnosti, může čtenář lépe proniknout do příběhu, nebo i do samotného týmu a má pocit, že hráče lépe zná.

2.1.2 Citáty

Součástí každé kapitoly knihy je citát, který předchází samotnému textu. Ty jsou obsahově odlišné, avšak někdy pochází i více citátů od jedné osoby. Jejich výběr není náhodný, často tematicky souvisí s následujícím textem či s některým z mnoha motivů, jež jsou v knize přítomny. Jak bylo zmíněno výše, třem stěžejním kapitolám textu předchází tři citáty o létání, předjímají tak to, co bude následovat. Kapitola *ÚDA – Dukla! ra! ra! ra!* začíná citací brazilské, tehdy stoupající hvězdy Pelého: „Na vojně jsem sloužil u dělostřelců. To je jediná vhodná služba pro fotbalistu.“⁵² Přičemž následuje lýtý boj mezi Duklou a brazilským FC Santosem, za nějž hraje mimo jiné právě Pelé.

V následujících kapitolách, kde se Pavel věnuje dalším portrétům, stojí před textem citáty, které obsahově předznamenávají, o jakém členu mužstva se bude vyprávět. V kapitole *hlava plná fotbalu* je citován ruský reprezentační brankář Lev Jašin a bezprostředně za tímto citátem následuje portrét dukelského brankáře Pavla Kouby. Obdobně je tomu s portrétem dukelského lékaře Huberta Topinky, jemuž předchází odborný komentář lékařů ke kopané. Takových případů je v textu mnoho. Někdy ale citáty spíše dokreslují atmosféru či situační kontext. Když Pavel vypráví o tom, jak odjela československá reprezentace do Chile na mistrovství světa, nejdříve na samý počátek kapitoly umisťuje citát chilského básníka Pabla

---

⁵⁰ Ibid., s 37.

⁵¹ BRAMBORA, Josef: Studentské přezdívky z Prahy. In *Naše řeč*, 1933, roč. 17, č. 9, s. 273–282.

⁵² PAVEL, Ota: *Dukla mezi mrakodrapy*. Praha: Naše vojsko, 1964, s. 35.

Nerudy, který píše, proč by si přál, aby se mistrovství v Chile konalo, a upřesňuje nepříjemné události, jež tuto zemi postihly a mohly by zabránit v uspořádání fotbalového turnaje. Aby Pavel zdůraznil velkou fotbalovou rivalitu mezi československým a španělským mužstvem, cituje anekdotu z dílny anglických vtipálků o vztahu právě těchto dvou národů. Citátem vyzdvihuje, že tyto dva celky byly těžkými rivaly, ale zároveň tak činí formou humoru, protože fotbal je přece jen „válka bez zbraní a nepřátel“⁵³, současně citát uvádí následující text, ve kterém je líčeno utkání Španělů a Dukly ve skupině Amerického poháru v roce 1961.

Citáty jsou tedy vkládány na počátek kapitol z různých důvodů. Některé jednoduše předjímají obsah následujícího textu, jiné podtrhují kupříkladu určité hodnoty, jež pokládá dukelské společenství za klíčové (kapitola *druhý sled* je uvedena citátem Evžena Rošického, jenž vyzdvihuje „třetí generaci“, která v mládí prošla tuhou kázní a je znalá tvrdého a vytrvalého boje; pro Dukelské jsou morálka, kázeň a boj důležitými hodnotami). Další citáty Pavel užívá, aby podpořil některé své názory. S takovými citáty se setkáme zejména v úvahových kapitolách (např. *proč mám rád sport* či v kapitole pojednávající o fotbalovém profesionalismu a amatérismu). Citáty pochází z různých zdrojů: od různých osobností – fotbalistů či literátů (mezi nimi narazíme i na několik velikánů jako například Ernesta Hemingwaye nebo Sokrata), přes texty písniček, vtipů až po americký tisk či úvodní část přednášky švédského trenéra. Zdroje tedy nejsou nijak omezeny a citáty jsou vybírány tak, aby sloužily konkrétnímu účelu.

2.2 Motivy

Napříč knihou se repetitivně objevují určité motivy. Jeden z nich byl již popsán v podkapitole „Portréty“ a tím bylo překonávání překážek nejen fotbalových, ale též životních. Podobným způsobem je vykreslena cesta Dukly na vrchol mezi fotbalovou špičku. Výchozí bod je většinou špatný. Jak hráči, tak celé mužstvo začínají ve většině případů úplně od píky. Co se týče Dukly, její cesta je klikatá a přesně na tento aspekt se Pavel zaměřuje. O důležitosti tohoto motivu (pro Pavla) píše například i klíčový fotbalista tehdejšího družstva Josef Masopust v předmluvě k vydání *Dukly mezi mrakodrapy* z roku 2004: „Jemu [Pavlovi] nikdy nešlo jen o vítězství

---

⁵³ BRŮNA, Otakar: Potkat Otu Pavla. Třebíč: Akcent, 2000, s. 15.

a slávu, ale hlavně o trnitou cestu vpřed, roubenou propadáky a pády.“⁵⁴ Sportovní fanoušci tehdy znali pouze závěr příběhu, úspěch či neúspěch, tedy výsledek sportovního klání, postrádali však úvod a zápletku, které jsou stejně tak důležité jako závěr samotný. A právě na ně, na to, co úspěchům předcházelo, se Pavel ve svém vyprávění zaměřuje.

2.2.1 Motiv překážek a složité výchozí pozice

Zpočátku jsou dukelští fotbalisté outsidersy, „mužstvo skončilo [po první sezoně Kolského vedení] až na osmém místě“⁵⁵. Ale později se postupně zlepšuje, úspěchy dávají týmu víru, a ten tedy záhy začne vítězit. Avšak po zlepšení opět následuje pád. „Armádní družstvo stálo na takové nebezpečné křižovatce v padesátém šestém roce, kdy odešlo šest prvotřídních hráčů: Hledík, Kraus, Hertl, Dolejší...“⁵⁶ Nakonec ale Dukla uspěla a vyhrála poprvé dvoukolovou ligu.

Pavel pak popisuje jednotlivé úspěchy, kterých se Dukle podařilo dosáhnout, a mezi nimi je také účast na mexickém turnaji, kde Dukla sehrála poslední a zároveň význačný zápas proti brazilskému Santosu disponujícím mnoha fotbalovými osobnostmi včetně již tehdy výjimečného Pelého. Hráči tam museli zdolat několik překážek – museli překonat strašné horko, „FC Santos ještě nebyl nejlepším mužstvem světa jako později, [...], ale pomalu a jistě už na trůn nastupoval“⁵⁷, Santos také v tom roce absolvoval turné pěti zeměmi, kde „všech jedenáct zápasů vyhrál; v pěti z nich nedostal vůbec branku a měl celkové skóre 44:10“⁵⁸, navíc se hřiště nacházelo ve velké nadmořské výšce, na což pražští fotbalisté nebyli vůbec zvyklí. Všechny okolnosti jsou proti pražskému celku, fotbalisté mají velmi těžkou výchozí pozici, mají před sebou několik výzev, které musejí zdolat. Navíc je tým zde i na dalších místech považován za horší. Pozice outsidera je zdůrazněna třeba i lokalitou, ve které Dukla proti Santosu hraje: „Nad olympijským stadiónem se na pozadí modrého nebe rýsovala sopka Popocatepetlu.“⁵⁹ Jako by druhý nejvyšší vrchol Mexika naznačoval, s jakým gigantem se Dukla chystá odehrát poslední zápas mexického turnaje.

---

⁵⁴ MASOPUST, Josef: Pisálek jede s námi. In *Dukla mezi mrakodrapy*. Praha: Slávka Kopecká, 2004, s. 6.

⁵⁵ PAVEL, Ota: *Dukla mezi mrakodrapy*. Praha: Naše vojsko, 1964, s. 25.

⁵⁶ Ibid., s. 26.

⁵⁷ Ibid., s. 35.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Ibid.

Takovéto narážky se objevují v různých kapitolách. Kromě toho, že je většina družstev výkonnostně na vyšší úrovni, mají za sebou více úspěchů a mluví o nich světové žurnály, mají navíc mnohem lepší finanční podmínky pro svůj rozvoj. Mnoho týmů má zahraniční hvězdy, kupují a prodávají hráče mezi sebou, snaží se mít co nejlepší družstvo. Finanční hledisko je zmíněno na několika místech příběhu. Například montrealské mužstvo Concordia Montreal neuspělo v první skupině na turnaji, ale díky dobrému finančnímu zázemí si mohl její majitel dovolit sestavit mnohem silnější tým, který si vedl lépe. Finále Amerického poháru v roce 1961 sehrála Dukla proti britskému Evertonu, jehož majitelem byla skupina milionářů a týmu se přezdívalo „Anglická banka“. Jejich domácí stadion byl považován za jeden z nejluxusnějších na světě. Finanční stránka je tedy dalším aspektem, který poukazuje na znevýhodnění dukelského celku. Týmy, se kterými Dukla hraje, mají lepší zázemí, dražší hráče, často třeba i více fanoušků: „Španělů se sešlo v hledišti Polo Grounds nejmíc ze všech národností. [...] Španěl již před utkáním sklízel ohromné ovace, fandili mu také Italové, Mexičané a Portugalci.“⁶⁰ Soupeři mají velmi často lepší výchozí pozici, Duklu Pavel vykresluje jako družstvo znevýhodněné, a tudíž podceňované, stejně jako tomu bylo u pohádkové postavy českého Honzy. Překonání překážky se následně zdá až nemožné.

Motivy překonávání překážek a motivy Dukly-outsidera se vinou napříč celou knihou. Nejen Dukla byla na mezinárodní fotbalové scéně podceňována, stejně tak je vylíčena pozice československé národní fotbalové reprezentace: „Češi jsou pomalí. Nebyli jiskřiví jako Jihoameričané, Italové, [...]. Spíš rozvleklí koumáci, [...]; vloudilo se sem možná i cosi z posezení u piva a knedlíků.“⁶¹ Pavel nejdříve tým charakterizuje jako horší, jako outsidera, a tím pádem vzniká dojem, že překážky jsou nad síly Dukly/reprezentace. Když ale fotbalisté překážky překonají, působí úspěch mnohem velkolepěji, než by byl působil bez té na pohled beznadějně výchozí pozice, viz například utkání proti španělskému Santosu. I když je pět hráčů pražské Dukly po skončení mexického klání vybráno do jedenáctky nejlépe hrajících fotbalistů turnaje, tým je v následujících zápasech podle Pavla opět celkem, se kterým se příliš nepočítá.

---

⁶⁰ Ibid., s. 94.

⁶¹ Ibid., s. 57.

Když se mužstvo potkalo o rok dříve v roce 1961 na newyorském turnaji s rakouským celkem Rapid Vídeň, „Dukle odpovídali Rakušané na pozdravy jen na půl úst“⁶², Španěl je dokonce při setkání na amsterdamském letišti úplně ignorovali. Nakonec je Dukla všechny porazila a vyhrála Americký pohár. O rok později, v roce 1962, kdy se turnaje účastní i reportér Pavel, je Dukla, i přes vyhraný turnaj a překonání největších fotbalových mužstev světa v roce šedesátém prvním, stále podceňovaným celkem. „Dukla nehrála tak dobře jako v loňském roce, kdekdo to věděl a nikdo o tom nemluvil. [...] Vacenovský byl po těžkém zápalu plic, Kučera zas po operaci menisku a Jelínkovi to nešlo.“⁶³ Jednu z překážek musí překonat i sám Ota Pavel, a to ve chvíli, kdy se dozví, že po něm pražský rozhlas požaduje živou reportáž z finálového zápasu Dukla vs. FC America a číslo pro spojení s Evropou prostě neexistuje. Pavel je ale houževnatý, stejně jako fotbalisté, nevzdá se a nakonec volá z telefonní budky do Prahy a poskytuje bezprostřední informace o průběhu zápasu. I pro poslední turnaj měla dle Pavla Dukla mnohem těžší výchozí bod, i přesto, že jí byla odpuštěna vlastně celá vyřazovací část turnaje a mohla přijet až rovnou na finále.

2.2.2 Motiv dřiny

Zlepšovat se či překonávat překážky lze mnohými způsoby. Často se ale jak hráčům, tak celému týmu daří zdolávat všechny nástrahy prostřednictvím těžké dřiny. Součástí týmu jsou jednak hráči, kteří se nemuseli nikdy příliš snažit a talent „dostali od boha“, jednak hráči, již si museli úspěch získat těžkou dřinou. Rudolf Kučera či Josef Masopust byli jednoduše přirozené talenty, na druhém pólu jsou členové týmu, kteří museli na svém fotbalovém umění pracovat. Jan Brumovský kopal za tým, v němž byl nováčkem, penaltu a neproměnil ji, tudíž „navíc trénoval běh, střelbu a manévrování s míčem“⁶⁴. Postupně se zlepšil, nakonec se prosadil – získal si díky svému umu místo v Dukle a dvakrát s ní vyhrál Americký pohár. Ladislav Novák jednu dobu nehrál dobře, proto nebyl tolik herně vytížen. „Tehdy [Novák] trénoval třikrát tolik a přinutil ho [trenéra], že ho znovu zařadil.“⁶⁵

---

⁶² Ibid., s. 90.

⁶³ Ibid., s. 111.

⁶⁴ Ibid., s. 30.

⁶⁵ Ibid., s. 20.

Dřina je podle Oty Pavla podstatným faktorem, díky ní se může hráč posunout blíž ke svému snu, ale nejde jen o hráče, náročnější a variabilnější tréninky jsou důležité pro zlepšení celého týmu. V kapitole *vojáci z Prahy v Central Parku* bezprostředně po přistání Vejvoda naplánuje první trénink, poněvadž „přísný tréninkový režim je právě v loňském turnaji [1961] dovedl až k Americkému poháru“⁶⁶. Někdy to dokonce působí tak, jako kdyby nebylo zapotřebí ani talentu, ani dobrého zázemí, ani kvalitního trenéra, ale jednoduše jen dřiny, „... některá velká mužstva [Dukelští] poráželi nadšením a fyzickou přípravou“⁶⁷. Motiv dřiny, ať už jde o dřinu jednotlivých hráčů, či celého týmu, se vine napříč příběhem, přičemž je vlastní i náročné cestě samotného autora. Ota Pavel totiž zpočátku „psal velmi těžce“⁶⁸, strávil hodiny a hodiny tukaním do stroje a psáním článků, které poté zmuchlal a vyhodil, protože nebyly dost dobré. Aby si splnil svůj sen (být spisovatelem), tak dřel.

Nad knihou *Dukla mezi mrakodrapy* strávil spoustu času, pracoval na ní od samého začátku amerického zájezdu. Josef Masopust píše v prologu k vydání knihy z roku 2004: „Ota už v letadle trvale pracoval, tahal rozumy z trenéra a z doktora Topinky [...] byl k neutahání. Uměl se nekonečně dlouho vyptávat a hlavně s neutuchajícím zájmem naslouchal.“⁶⁹ Snažil se sbírat co nejvíce materiálu, jelikož podle Svozila „Ota Pavel potřeboval k tvorbě oporu v životní ‚dokumentaristice‘, v doličných, autentických faktech, v reálných předlohách“⁷⁰. Pavla tedy zajímaly osobnosti vytrvalé možná proto, že zastával podobné hodnoty, jeho životní filozofií bylo jít houževnatě za svým cílem a nikdy se nevzdávat, i když se může dosažení cíle zdát beznadějné.⁷¹ Tvrdá práce je v příběhu Dukly podstatným aspektem, který ji nakonec katapultoval až na trůn světového fotbalu.

2.2.3 Motiv sportu jako umění

„Kopaná není umění, ale svou vazbou na práci nohou je hrou stvořenou pro působivost estetickou. Odmyslet si ale musíme dnešní zneužívání rukou, které odebírá fotbalu jeho povahu

---

⁶⁶ Ibid., s. 84.

⁶⁷ Ibid., s. 33.

⁶⁸ SVOZIL, Bohumil: *Krajiny života a tvorby Oty Pavla*. Praha: Akropolis, 2003, s. 41.

⁶⁹ MASOPUST, Josef: Pisálek jede s námi. In *Dukla mezi mrakodrapy*. Praha: Slávka Kopecká, 2004, s. 5.

⁷⁰ SVOZIL, Bohumil: *Krajiny života a tvorby Oty Pavla*. Praha: Akropolis, 2003, s. 63.

⁷¹ Ibid., s. 75.

a půvab.“⁷² Zajímavá myšlenka Zdeňka Mathausera, který ve své studii uvažuje, proč nelze sport považovat za umění. V *Dukle mezi mrakodrapy* se lze setkat s mnoha narážkami, které naopak poukazují na fotbal jako na určitý druh umění. V portrétu Josefa Masopusta Pavel přemítá, že pocity fotbalistů po vyhraném zápase mohou být podobné jako pocity básníků při vytvoření dokonalé koncepce díla. O Masopustovi samotném píše, že v průběhu svého života vyrostl ve „fotbalového umělce“. Přičemž tedy explicitně říká: svět nemá jen umělce literární, umělce hudební, ale též umělce fotbalové. Primárním významem slova umělec je „tvůrce v oblasti umění“⁷³, sekundárně může být umělcem též ten, „kdo provozuje činnost vyžadující zvlášť vysoký stupeň dovednosti, obratnosti“⁷⁴. František Šafránek byl umělcem hudebním i fotbalovým, jak již bylo zmíněno výše. Obě dovednosti Pavel ztotožňuje: „Učil se [Šafránek] vést smyčec i míč. Hrál za Spartu levou spojku a za konzervatoř – Beethovena.“⁷⁵ Vlastně to působí, jako by vykonával dvě totožné aktivity, avšak v jiných uměleckých sférách. Také díky tomu, že užívá stejná slovesa, jejichž význam se proměňuje až ve spojení s jejich předměty. Hudební umění zde stojí vedle umění fotbalového, jež nakonec u Šafránka převáží, na své housle ale nezanevře a baví jimi své spoluhráče na různých fotbalových turnajích. O plných notesech Jaroslava Vejvody Pavel píše jako o filmových scénářích a na samém konci Vejvodova portrétu přirovnává členy týmu k obsazení divadelní hry. Fotbal je prostřednictvím těchto motivů a narážek vyzdvižen na úroveň „klasického“ umění.

Koncept propojování sportu a umění přinesl již ve druhé polovině 19. století Pierre de Coubertin, který tvrdil, že „sportovní výkony obecně, ale zvlášť v některých odvětvích a na vrcholové úrovni (gymnastika, skoky do vody, krasobruslení a jiné), představují jistý druh ‚dokonalosti‘ a pohybové krásy“⁷⁶. Pavlův náhled na sport byl v určitých aspektech velmi podobný tomu Coubertinovu. Sport, v tomto případě fotbal, není pro Pavla pouze fyzickou zdatností (či fotbalovým umem), se sportem je spojen vždy určitý duchovní vývoj, výchova či disciplína – v portrétu Rudolfa Kučery Pavel píše, že fotbalové porážky a vítězství mají hráče

---

⁷² MATHAUSER, Zdeněk: Básníci a fotbalisté: vymění si dresy?. In *Slovo a smysl*, roč. 6, č. 6. Praha: Academia, 2006, s. 52.

⁷³ ČERVENÁ, Vlasta; FILIPEC, Josef: *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia, 1998, s. 469.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ PAVEL, Ota: *Dukla mezi mrakodrapy*. Praha: Naše vojsko, 1964, s. 23.

⁷⁶ DOVALIL, Josef; ERBEN, Eduard: *Olympismus*. Praha: Olympia, 2004, s. 161.

odnaučit smutku a připravit je na porážky a vítězství mnohem větší. Coubertinova humanistická idea sportu jako rozvoj osobnosti jednotlivých sportovců, harmonie jejich fyzických, duchovních, morálních a společenských sil⁷⁷ je Pavlovu pojetí sportu velmi podobná. Z českého prostředí lze zmínit například Miroslava Tyrše, zakladatele Sokola a významného estetika 19. století, jenž si přál, „aby byla [tělovýchovná organizace] prostředkem k utváření tělesně zdatného, národně uvědomělého a mravními zásadami se řídícího jedince, harmonicky rozvinutého v duchu antického vzoru“⁷⁸. Coubertin tedy nebyl prvním a ani posledním sportovním humanistou. V Pavlově vyprávění je přikládána důležitost právě hodnotám morálky, disciplíny, výchovy a vývoje osobností.

2.2.4 Motiv morálky

Dukelský celek může být obdivován, kromě úspěchů, kterých dosáhl, a neuvěřitelné cesty, po níž musel kráčet za vytyčenými cíli, také za to, jak férově a spravedlivě si vše vybojoval. Již v mnoha portrétech je kladen důraz na morální hodnoty, které byly v Dukle nastaveny a jež se snažili všichni členové dodržovat. Masopust nekouřil a pozvání na skleničku alkoholu jednoduše odmítal. Novák si počínal „jako asketa, dřel v tréninku i v zápasech, odřikal si vše, co lákalo [...]. Po léta chodil spát brzy, odměřoval si dávky jídla a pití...“⁷⁹ Kučera dukelskou filozofii jednou porušil, ale poučil se. Jediný, kdo tyto hodnoty nedodržuje, je doktor Topinka.

V každém případě jsou dle vyprávění s pěstováním fotbalu armádním družstvem spojena určitá pravidla – nekuřáctví, abstinence, rodina, dřina –, která by měla být dodržována, a to se také děje. S tím souvisí samotný fotbal, hra jako taková. Hrát záludně se spoustou nefér triků, jako jsou nenápadné fauly, deprimování a provokace soupeře, simulace, a navíc vyhrát tímto způsobem je mnohem jednodušší, než hrát a vyhrávat prostřednictvím férové hry. Dukla hrála od samého počátku „fair-play“, čestný fotbal – „Dukla nehrála v některých letech jen dobře, ale také nejslušněji...“⁸⁰. Před zápasem s brazilským týmem FC Santos jim protihráči říkali „mañana zero zero“⁸¹, tedy že chtějí přátelský vyrovnaný zápas bez velkých výkonů

---

⁷⁷ Ibid., s. 21.

⁷⁸ SAK, Robert: *Miroslav Tyrš: sokol, myslitel, výtvarný kritik*. Praha: Vyšehrad, 2012, s. 83.

⁷⁹ PAVEL, Ota: *Dukla mezi mrakodrapy*. Praha: Naše vojsko, 1964, s. 19.

⁸⁰ Ibid., s. 21.

⁸¹ Ibid., s. 35.

a mnoha branek. To byla však taktická lež. Brazilci, i když byli velmi kvalitním týmem a nemuseli obelhávat soupeře, si tak chtěli pojistit jednoduchý zápas, a tudíž vítězství celého turnaje. Druhý den hned zpočátku zápasu vstřelili rychlé dvě branky. V Mexiku, kde Dukla hrála o zlatý pohár a ve finálovém zápase proti Brazilcům vyhrála 4:3, nejenže ukořistila druhé místo v turnaji za jedním z tehdy nejlepších družstev na světě, ale navíc „vyhrála pohár slušnosti“⁸². Pavel píše, že Dukla předváděla krásný fotbal, na nějž se příjemně koukalo nehledě na to, jestli byl člověk jejím příznivcem, či nikoli, hráči si získali diváky svou čestností, technicky hravým fotbalem a „fair-play“. V knize je referováno o několika turnajích a různých zápasech a tato dovednost, hrát čestný, a přesto divácky atraktivní fotbal, je vyzdvížena nesčetněkrát. Tudíž je patrné, že byla pro dukelskou filozofii velmi důležitá.

Druhou stranou mince je hra nečestná, neférová, někdy až nebezpečná a ta je reprezentována v knize zejména jižanskými národy, například brazilskými kluby, s nimiž Dukla sehrála mnoho klíčových utkání. V závěru zápasu, ve kterém se utkaly reprezentace Československa a Španělska, fotbalisté Martinez a Del Sol neunesli porážku a „napadli naše hráče v závěru pěstmi“⁸³. Stejná situace se opakuje, kromě jiných zápasů, i ve finále Amerického poháru v roce 1962. Když se totiž začala naplňovat porážka favorizovaného brazilského celku, „Brazilci se dokonce prali. Už srazili pěstí Adamce [...], uhodili drobného ‚Komára‘ Brumovského do očí“⁸⁴, ale protože jim Dukla neoplácela úder, „Mauro nečekaně prudkou otočkou a švihem celého těla knokautoval pěstí Pluskala“⁸⁵, následně byl vyloučen, odmítl opustit hřiště a u střídaček celou ostudu završil napadením náhradníka Iva Urbana.

Dukla je tedy fotbalovým týmem schopným, co se fotbalového umění týče (mnoho fotbalových mužstev na světě má výborný fotbalový um), čím se však velmi liší, je herní morálka, již mnoho výjimečných týmů postrádá. Tato kvalita ji povyšuje v Pavlových očích a též v očích nezávislých diváků (o nichž bude řeč dále), kteří se těší zejména ze zajímavého fotbalového zážitku. Kromě situací, jež se nacházejí přímo v textu, jsou tyto hodnoty podtrhovány již zmíněnými citáty. V tomto případě Pavel cituje před kapitolou *vojáci z Prahy v Central Parku* trenéra brazilské fotbalové reprezentace Vincenta Feola, který tvrdí, že

---

⁸² Ibid., s. 72.

⁸³ Ibid., s. 79.

⁸⁴ Ibid., s. 122.

⁸⁵ Ibid.

nejdůležitější hodnotou v rámci mužstva je disciplína. Což je paradoxní, vzhledem k nekázní Brazilců v utkáních. Tento citát je o pár kapitol dále konfrontován citátem kanadského novináře Leonarda Taylora, který si váží nejen technické a fyzické vyspělosti Dukly, ale zejména „džentlmenského vystupování na hřišti. Proti klaunským mravům, které často předvádějí jihoameričtí fotbalisté [...], je to rozdíl, pro který nemohu najít vhodné přirovnání“⁸⁶. Tudíž je výrok brazilského trenéra zpochybněn nejen kázní, respektive nekázní samotných hráčů v utkáních, ale též názorem kanadského žurnalisty.

2.2.5 Motiv diváků

„Vem si housle, srabe!“⁸⁷, to je jedna z mnoha diváckých reakcí, již Pavel zmiňuje – konkrétně jde o reakci na pokažený balon Františka Šafránka. Diváci jsou, ať fotbalista (či sportovec obecně) chce, nebo ne, součástí sportovního odvětví. V knize jsou často odrazem samotného stavu dukelského mužstva. Nejdříve je totiž obecenstvo nemá v lásce, protože nehrají příliš atraktivní fotbal. Jak se ale Dukla zlepšuje, diváků přibývá. Na konci jejich cesty, tedy po návratu z vítězného Amerického poháru v roce 1962, je na letišti vítají jednak jejich blízcí a známí, jednak úplně neznámí lidé, kteří jim svou přítomností demonstrují vděk za úspěchy, kterých se jim v dalekých Spojených státech podařilo dosáhnout. Zejména při utkáních je aspekt fanoušků důležitý. Přece jen sportovci předvádí své výkony nejen pro své uspokojení, ale především pro diváctvo. Již na samém počátku sportovních klání, tedy v antickém Řecku, se olympijské hry konaly před stovkami přihlížejících.

Motiv fanoušků je v příběhu využíván, aby poukázal na čistotu hry dukelských fotbalistů (viz „Motiv morálky“) – fotbalistům Dukly se často daří přiklonit si diváky na vlastní stranu. Když Dukla hrála na mexickém turnaji poslední zápas s brazilským FC Santosem, v hledišti seděli převážně Mexičané, to znamená diváci neutrální. Jenomže Santos na turnaji porazil mexický tým vysoko 5:0, a Dukla hrála navíc krásný hravý fotbal, jímž si mexické obecenstvo naprosto získala. Diváci jsou opravdovým zrcadlem toho, co se v zápase děje. V utkání FC Santos vs. Dukla je to velmi dobře patrné. Na počátku kapitoly je zmíněno, že na poslední utkání turnaje dorazilo sedmdesát tisíc diváků, již touží po vzrušujícím zápase.

---

⁸⁶ PAVEL, Ota: *Dukla mezi mrakodrapy*. Praha: Naše vojsko, 1964, s. 103.

⁸⁷ *Ibid.*, s. 22.

Brazilci dali tři rychlé góly a „hlediště čekalo tiché a smutné jako o pohřbu“⁸⁸, Dukla se ale nevzdala, míč ukořistil Josef Masopust a snížil stav na 1:3, „mezi diváky to pochvalně zašumělo, ale ještě se nic nedělo“⁸⁹. Když vstřelil Jarda Borovička pro Duklu druhý gól, „hlediště pochopilo, že skončila předehra a začíná bitva“⁹⁰, a když Dukla vyrovnala skóre, „vylétli do vzduchu vycpaní králíci, kočky, psi a lidé se už začali radostí polévat“⁹¹, dokonce vymysleli fanoušci pro Duklu pokřik, který zněl: „ÚDA – Dukla! ra! ra! ra!“ a ten se opakuje vlastně po dobu trvání utkání téměř jako refrén a kapitola se příhodně nazývá *ÚDA – Dukla! ra! ra! ra!*. Jakmile rozhodčí odpískal proti Dukle penaltu, „obecenstvo se s tím nehodlalo smířit“⁹², a když Masopust vstřelí vítězný gól, diváci jsou v transu, provolávají Dukle slávu, jsou jednoduše nadšení z úžasného utkání plného zvrátů. Totožným způsobem jsou diváci zapojeni do každého utkání, o němž je v knize referováno. Obecenstvo reflektuje průběh zápasu, Pavel jím dokresluje situaci. Prostřednictvím diváckých reakcí klade důraz na atmosféru každého střetnutí, také využívá jejich reakcí, aby zdůraznil čestnou hru, jež je Dukle vlastní.

Pavel v mnoha případech využívá nejdříve analýzy (viz „Portréty“) a následně syntetizuje (hráče skládá do jednoho týmu, píše o jejich pozicích, o Dukle jako celku). I obecenstvo je průběžně zanalyzováno a Pavel na Americkém poháru rozlišuje několik typů diváků. Na Americký pohár dorazily davy fanoušků z různých koutů světa. Mnoho diváků pocházelo z Brazílie, jelikož jejich družstvo FC America hrálo tehdy světový fotbal. Co se českých příznivců týče, je Pavel mnohem systematictější. Rozděluje je na skupinky podle toho, jak dlouho v Americe žijí či kdy Československo opustili. Jde tedy o lidi, kteří mají československý původ či kořeny. Mimo jiné se na zápasy Dukly v Americe chodí dívat Čechoameričané, přičemž Pavel píše, že někteří z nich „odešli z Československa krátce po tom, kdy skončila třistaletá nadvláda rakouských Habsburků“⁹³. Jedná se o Čechoslováky, již odešli do Spojených států amerických po roce 1918 či se v Americe už narodili. Další kategorií jsou starousedlíci a posledním typem československých diváků jsou emigranti. V textu není

---

⁸⁸ Ibid., s. 37.

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Ibid., s. 38.

⁹¹ Ibid.

⁹² Ibid., s. 40.

⁹³ Ibid., s. 90.

explicitně řečeno, kdy tito Čechoslováci opustili rodnou zemi, je však patrný chladný vztah, jež k nim autor zaujal. Po druhém vítězství na americkém turnaji Pavel píše, že se za Čechoslováky prohlašovalo hodně lidí, a to i „emigranti od nás, ti, kteří k nám už vůbec ničím nepatří“⁹⁴. Jelikož vyšla kniha v první polovině 60. let, musel, možná i chtěl, se Pavel od pouťorových emigrantů distancovat, proto je očividná určitá typologie diváků. Není analyzována pouze hra, hráči či mužstva, ale též obecnost, které v textu plní své vlastní funkce.

2.2.6 Paralely s *Klapzubovou jedenáctkou*

Klapzubova jedenáctka, vytvořená Eduardem Bassem na počátku dvacátých let, je v lecčems podobná dukelské jedenáctce a v textu lze narazit na mnoho odkazů k tomuto Bassovu ikonickému fotbalovému družstvu. Hned na třinácté stránce, v portrétu Václava Pavlise, Pavel píše o fotbalovém zájezdu, jež Dukla podnikla a jenž se konal v australském Sydney (stejně tak odjela Klapzubova jedenáctka do Sydney, kde odehrála zápasy světového šampionátu). Vejvodu připodobňuje právě k bájnému trenérovi a otci Klapzubovy jedenáctky. Když byl totiž při zápase se Španěly stav stále nerozhodný, „zapálil si [Vejvoda] cigaretu jako svého času Klapzuba fajfku“⁹⁵.

Kromě explicitních odkazů k legendárnímu fotbalovému klanu sdílí dukelská jedenáctka, podle Pavlova vyprávění, podobnou filozofii. V Bassově příběhu nepředstavuje fotbal pouze fyzickou zdatnost, ale spíše propojení fyzických dovedností s duchovními hodnotami. Když se Klapzuba setká s „englickým“⁹⁶ králem, ten o fotbale přímo básní: „Je k ní [kopané] třeba tolik sebeovládání, důvtipu, bystrosti, soudržnosti, sebeobětování...“⁹⁷ Klapzuba mu neoponuje a všechny tyto hodnoty se protínají právě v jeho rodinném družstvu. Stejně tak jsou reprezentovány mladíky Dukly. Spousta z nich se drží striktních pravidel – nekouří, nepijí alkohol, jí zdravě, často a tvrdě trénují. Když Pavel líčí, kde Dukla vyhrála a prohrála, píše, že „Dukla porazila Botafogo v jednom ze svých nejhezčích zápasů především

---

⁹⁴ Ibid., s. 123.

⁹⁵ Ibid., s. 94.

⁹⁶ BASS, Eduard: *Klapzubova jedenáctka*. Praha: Karolinum, 2008, s. 60.

⁹⁷ Ibid., s. 8.

nadšením⁹⁸, v Bassově příběhu ztrátu jiskry klapzubovské kopané komentuje anglický novinář slovy: „... hlavní věcí života je dobrý duch, a nikoli pouhá dovednost.“⁹⁹ Dukla, stejně jako Klapzubova jedenáctka, hraje čistou férovou hru bez faulů. V tomto aspektu se mužstva trochu liší, jelikož hoši Klapzubové nechtějí použít násilí ani tehdy, kdy by jim to mohlo zachránit život. Dukla hraje čestně, ale když je Brazilci při utkání soustavně hrubě faulují, líbit si to nenechají a pár ran jim též ušetdří.

Klapzubova jedenáctka se dostala na vrchol soustavnou prací a tréninky, stejně tak Vejvoda klade velký důraz na dril a striktní tréninkový plán. Dukla musela na své cestě překonat mnoho překážek, byla často považována za outsidera. Fotbalistům z Dolních Bukviček se také zpočátku leckdo smál, nebral je v potaz. V závěru příběhu, když Klapzubové plují na lodi zpět domů z australského mistrovství světa, se jejich loď roztrhne o skalisko a následně se potopí. Tehdy mužstvo spolupracuje, aby se zachránilo, překoná veliké riziko, zdolá tento pomyslný vrchol a nakonec se „zachrání“ na ostrově lidožroutů. Stejně tak se Dukla pere se svým osudem, sportovci jsou typičtí svou houževnatostí a snahou výzvy nevzdávat, jak píše Bass potom, co se Klapzubové „zachrání“ na tropickém ostrově: „Jsou-li překážky, je nutno je zdolat. Nikdy neztráceli důvěru a naděje, ale nikdy také neskládali rukou v klín. Celá jejich výchova je naučila bojovat s protivenstvím a vrhat se na ně s jasnou myslí.“¹⁰⁰ Což je, myslím, velmi charakteristický citát nejen pro Klapzubovu jedenáctku, ale také právě pro mužstvo, o němž Pavel ve své knize vypráví.

2.2.7 Zdánlivě nevýznamné osobnosti

Posledním motivem, na který bych se chtěla v rámci podkapitoly zabývajících se motivy zaměřit, jsou zdánlivě nevýznamné osobnosti, jež jsou v knize přítomny. Pavel vypráví o Dukle komplexní příběh se všemi detaily, někdy možná i nepodstatnými. V kapitole *druhý sled*, jež tematizuje výchovu mladých fotbalových generací, Pavel zmiňuje dvě osobnosti – Bohumila Musila a Karla Pousteckého. Oba se věnovali mladým fotbalistům, a Musil navíc vedl dukelské mužstvo v „přechodném“ období, tedy když od mužstva odešel Karel Kolský, ale ještě je netrénoval Jaroslav Vejvoda. Primárně to působí tak, že nejde o příliš významné osobnosti, ale

---

⁹⁸ PAVEL, Ota: *Dukla mezi mrakodrapy*. Praha: Naše vojsko, 1964, s. 71.

⁹⁹ BASS, Eduard: *Klapzubova jedenáctka*. Praha: Karolinum, 2008, s. 96.

¹⁰⁰ *Ibid.*, s. 167.

aby mohl klub správně fungovat, mohl se rozrůstat, potřebuje i osoby, jež se budou starat právě o mládež. Potřebuje lékaře (Hubert Topinka), náhradníky atd.

Co je ale překvapivější, jsou dva příběhy amerických občanů Jimmyho Wolfa a Stanislava Černého. Jimmy Wolf byl předsedou mužstva, které bylo pojmenováno po pražské Spartě. Právě on byl tou stěžejní osobností, díky které tohle malé nevýznamné mužstvo mohlo existovat (v Severní Americe kopaná nebyla a stále není tolik oblíbeným sportem jako v Evropě či Americe Jižní). Je fotbalovým srdcařem, avšak proč je pro příběh tak důležitý, že je mu (jeho Spartě a Chicagu) věnována celá kapitola? Ke konci vyprávění je podotknuto, že za Jimmym Wolfem odjeli dva členové Dukly do nemocnice. Jimmy odpočívá na lůžku a vypráví Dukelským historiky. Nakonec jim dá cennou radu pro finálový zápas. Radí, aby chlapci dávali pozor na „úzký hřiště“¹⁰¹ a též na světla, která jsou vysoko. Později se jeho rada ukáže být velmi prospěšnou. V této kapitole zavítají členové Dukly mimo jiné do české restaurace, kde si dají „vepřovou s knedlíky, zelím a plzeňským“¹⁰² a přitom si popovídají s fanoušky Sparty Chicago. Česká restaurace je pro ně známý ostrůvek v moři neznáma.

Druhý příběh je o česky mluvícím, pravděpodobně americkém občanovi Stanislavu Černém, který se náhodně setká s Duklou uprostřed chicagské metropole. „Od té chvíle byl Stanislav Černý ve svém volném čase stále s námi. Pomáhal nám a snad jsme mu pomáhali svou přítomností také. [...] Stanislav Černý je bedekr a slovník Ameriky.“¹⁰³ On jim pomáhal poznávat ten kousek Ameriky, byl jim průvodcem, pomocníkem, snažil se, aby Dukla pronikla alespoň na okraj tajů amerického kolosu. Stanislav Černý je mimo jiné jakýmsi ztělesněním domova uprostřed cizí země stejně jako chicagská Sparta a její předseda Jimmy Wolf.

Oba muži v příběhu plní roli jakýchsi pomocníků, podporovatelů dukelské výpravy. Jde o dva kousíčky skládky, bez nichž by dobrodružství Dukly mohlo dopadnout úplně jinak. Zároveň byly pro Pavla důležité osobnosti, které nebyly třeba tolik úspěšné ve svém oboru, ale byly mu zcela oddané: „Do galerie zvlášť oceňovaných a vyzdvihovaných sportovců Ota Pavel

---

¹⁰¹ PAVEL, Ota: *Dukla mezi mrakodrapy*. Praha: Naše vojsko, 1964, s. 110.

¹⁰² *Ibid.*, s. 109.

¹⁰³ *Ibid.*, s. 115.

řadí totiž i ty, kteří jsou bezejmenní, navenek bezvýznamní či neúspěšní. Podmínkou tohoto kroku je jejich bezvýhradná oddanost sportu.“¹⁰⁴

2.3 Jazyk a jazykové prostředky

Pavel píše knihu zaměřenou na vyprávění o fotbalovém týmu, čtenář by tudíž mohl očekávat jazyk novinářský – strohý, plný faktů a dat –, opak je ale pravdou. Jazyk, jímž je psána *Dukla mezi mrakodrapy* je velmi poetický, plný obrazných pojmenování, zajímavých přirovnání, nebo dokonce i jinojazyčného lexika.

2.3.1 Slovní zásoba

2.3.1.1 Slang

Slovní zásoba, již Pavel používá, je zajímavá z několika ohledů. Jelikož jde o text pojednávající o fotbalovém týmu a prostředí, často v něm narazíme na odpovídající slang. Pro pozici středního záložníka používá Pavel slovo „centrhalv“. Dále se v textu setkáme s mnoha slangizmy jako například: kopal „placírkou“ (tzn. vnitřní stranou chodidla), „levá spojka“ či „levé křídlo“ (jiná pojmenování pro záložníka spolu se stranou, na které fotbalista hraje). Lze narazit i na v současnosti ne příliš známý termín „robinsonáda“, což je „zákrok brankáře, při kterém skokem a pádem chytá nebo vyráží míč (nazvaný podle anglického brankáře Robinsona¹⁰⁵)“¹⁰⁶. Některé slangové výrazy Pavel uvede a následně je vysvětlí – „a když poslal [Josef Masopust] v lize poprvé míč z pětadvaceti metrů do šibenice, což znamená do horního rohu branky, vyhrál u lidu za bariérami“¹⁰⁷; „ale dával [Jaroslav Borovička] nádherné góly z voleje, přímo ze vzduchu, které překvapily nejen obě mužstva“¹⁰⁸; „falšoval [Rudolf Kučera] nártem nebo šajtlí“¹⁰⁹. Kromě samotných lexémů jsou ve vyprávění užitá mnohá fotbalová slovní spojení – „dvakrát jim [československé reprezentaci] to dalo Severní Irsko“¹¹⁰, jinými slovy, Severní Irsko československou reprezentaci dvakrát porazilo. V textu Pavel několikrát

---

¹⁰⁴ SVOZIL, Bohumil: *Krajiny života a tvorby Oty Pavla*. Praha: Akropolis, 2003, s. 135.

¹⁰⁵ Jack Robinson (1870–1931), anglický fotbalový brankář reprezentující Derby County FC.

¹⁰⁶ Robinsonáda (slovníkové heslo). In *Slovník spisovného jazyka českého, Internetová jazyková příručka*. Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=robinsonada>.

¹⁰⁷ PAVEL, Ota: *Dukla mezi mrakodrapy*. Praha: Naše vojsko, 1964, s. 18.

¹⁰⁸ *Ibid.*, s. 24.

¹⁰⁹ *Ibid.*, s. 55.

¹¹⁰ *Ibid.*, s. 75.

zmiňuje určitý fotbalový systém „čtyři – dva – čtyři“, u některých zápasů dokonce vypisuje a graficky znázorňuje i samotné sestavy jednotlivých týmů, jak se to dělá v současnosti před televizními přenosy.

Dukla Praha je fotbalovým družstvem, které spadalo pod Československou lidovou armádu. Pavel sám vojenskou službu absolvoval a užívá v textu četné slovní zásoby z vojenského prostředí. Angličany Pavel nazývá „protřelými válečníky“¹¹¹, o soupeřích Dukly píše, že měli „lepší formu a mušku“¹¹², Jozef Adamec „ve dvaceti ostřeloval branku Španělů, Brazilců a Mexičanů“¹¹³. Mnoho sloves je totožných se slovesy, jež se používají při líčení boje, války – střílet, vést útok, dělovka, porazit, oddíl, boj, táhnout („ti dva kluci táhli nadále spolu, vystudovali medicínu...“¹¹⁴). Obecně je v textu velké množství slovní zásoby s vojenskou tematikou, místo běžných každodenních pojmenování volí Pavel obrazná. Do Chile nemíří fotbalisté, nýbrž „fotbaloví vojevůdci“¹¹⁵, charakterizuje různé postavy mimo jiné také prostřednictvím vojenských pojmů: „... na pravém křídle hrál naftový vrtař z Ratíškovic, nájezdni tank s tvrdou střelou František Kordula.“¹¹⁶

2.3.1.2 Cizojazyčná slovní zásoba

Vyjma slangizmů, různých odborných termínů (například lékařských – resekce, aflox, kelén atd.) se v textu setkáme s opravdu velkým množstvím cizích slov. Cizí slova se vinou napříč celým vyprávěním – Pavel cituje skandování španělských fanoušků („Viva Checoslovaquia!“¹¹⁷) či postavy mluvící různými jazyky („Are you really the president?“¹¹⁸, „Už nesmieš hrať futbal.“¹¹⁹, „Gracias, vieja.“¹²⁰). Někdy napíše cizojazyčné slovo, které následně vysvětlí, aby čtenář nemusel nic dohledávat, nebo naopak napíše slovo / slovní spojení česky a následně jej zopakuje v cizím jazyce – Pavel vypráví, že Skotové tehdy vypsali pro

---

¹¹¹ Ibid., s. 99.

¹¹² Ibid., s. 70.

¹¹³ Ibid., s. 56.

¹¹⁴ Ibid., s. 51.

¹¹⁵ Ibid., s. 78.

¹¹⁶ Ibid., s. 36.

¹¹⁷ Ibid., s. 41.

¹¹⁸ Ibid., s. 48.

¹¹⁹ Ibid., s. 55.

¹²⁰ Ibid., s. 61.

hráče velkou odměnu, „hodně peněz, „much of money“¹²¹. Když se fotbalisté ubytují, odpočívají po namáhavé cestě přes oceán na pokojích hotelu, kde jim vzduch ochlazuje „chladicí aparát „Air Condition“¹²². Dále popisuje, že na Americkém poháru hrál výborně Vacenovský a že se mu také někdy přezdívalo „playmaker“¹²³, cizí slovo je záhy vysvětleno. Často Pavel cituje zahraniční tisk, novináře nebo třeba i trenéry v jejich rodném jazyce: „What do you say to Kucera?“¹²⁴ uvádí Pavel otázku amerických novinářů položenou evertonskému Brianu Labonovi. Odkazuje vlastně na ostatní autority, jako jsou například cizojazyčné deníky či časopisy (deník *Calcio*, francouzský list *L'Équipe*, noviny *Renondel* atd.).

2.3.2 Literární tropy

Jak bylo zmíněno již výše, jazyk Pavlova vyprávění není publicisticky strohý, neobsahuje jen obyčejná fakta a data. Jeho jazyk je obrazný, plný různých literárních tropů – především metafor, které již od antiky nesloužily jen ke zkrášlení řeči, nýbrž také k zesílení působivosti řeči na recipienta umění¹²⁵. Hned ve druhé větě Pavel vypráví, že „proti směru otáčení Země bzučí čtyřmotorový douglas a hraje si s ránem na schovávanou“¹²⁶, tudíž obrazně naznačuje, že letadlo opouští starý kontinent a míří do Nového světa. V kapitole *dosud nad Atlantikem* je pak douglas doháněn sluncem. V obou případech jde o určité polidštění neživé skutečnosti. Lesy, louky, pole, města nazývá Pavel „zeměpisným kobercem Evropy“¹²⁷.

Velmi často metaforicky přibližuje některé skutečnosti: „V podstatě se zase ukázalo, že zdravých a dobrých hřibů je v Československu habaděj, rostou z dobrého podhoubí a potřebují jen podmínky, aby mohly dozrát.“¹²⁸ Zde Pavel akcentuje situaci československého fotbalu, hřiby jsou v tomto případě fotbalisté a podhoubí je fotbalové prostředí, díky kterému československá kopaná vychovává tolik talentovaných hráčů. Podobných metafor je v textu mnoho, mimo jiné také například popis fotbalového umění Dukly: „Dopravovali míč po dlouhé

---

¹²¹ Ibid., s. 76.

¹²² Ibid., s. 83.

¹²³ Ibid., s. 101.

¹²⁴ Ibid., s. 99.

¹²⁵ PAVELKA, Jiří: *Anatomie metafor*. Brno: Blok, 1982, s. 26.

¹²⁶ PAVEL, Ota: *Dukla mezi mrakodrapy*. Praha: Naše vojsko, 1964, s. 7.

¹²⁷ Ibid.

¹²⁸ Ibid., s. 31.

lanovce do těžní jámy, kde se míč vydoloval, až na skládku, kde jej měli vyklopit do sítě.“¹²⁹ Proces „dopravení“ balonu do soupeřovy branky je zde připodobněn k procesu těžby uhlí. I pro popis situačního kontextu je užito četných obrazných pojmenování. Když se Pavel věnuje vykreslení atmosféry New Yorku, píše, že „špičky mrakodrapů se topily v mlze“¹³⁰, že „mrakodrapy nakukující sem [do Central Parku] ze všech stran a svírající temnou zeleň“¹³¹ vždy zůstanou nejvyšší dominantou. V těchto případech Pavel personifikuje mrakodrapy, činí je pomocí sloves „topit“ a „nakukovat“ lidskými.

Čeho je však v textu nejvíce, jsou přirovnání, někdy dokonce přirovnání metaforická, přičemž často se používají tehdy, „chce-li mluvčí blíže osvětlit nebo zhodnotit nějaký jev nebo předmět reality“¹³². Josefa Masopusta Pavel označuje za stožár pro plachetnici, tudíž metaforicky poukazuje na stěžejní pozici tohoto kanonýra pro tým. Stejně je tomu u plachetnice, jež by bez stožáru nemohla nahnout plachtu a plout. Dukla měla ve své historii několik trenérů, nejdříve Karla Kolského, jehož následoval Jaroslav Vejvoda, tito dva muži „si mužstvo předali jako štafetový kolík“¹³³. Československé fotbalové družstvo „[se] tvořilo jako máslo při šlehání smetany – občas ještě nějaký kousek odpadne, ale základní hrouda, [...], zůstává“¹³⁴, zde tedy Pavel obrazně popisuje vznik československé fotbalové reprezentace, někteří hráči přišli a odešli, ale pevné fotbalové jádro, jež bylo vytvořeno, setrvalo. Dukla sehrála ve finále Amerického poháru v roce 1961 utkání s fotbalisty anglického družstva Everton. Dukelští hráli od samého počátku výborný fotbal a velmi brzy byl stav 4:0 pro československé fotbalisty. Pavel pak charakterizuje hru Angličanů pomocí několika přirovnání: „... hráli, jako by měli na kabátě všechny knoflíky a jako by se loď pod nimi nepotápěla.“¹³⁵ A dále také: „To byl trochu silný čaj nejen pro Angličany, ale také pro diváky.“¹³⁶ Tudíž hráli tak, jako kdyby nevěděli, že prohrávají 0:3 s houževnatým a talentovaným týmem. Předváděli i přesto dobrý fotbal bez zákeřných a neférových zákroků.

---

¹²⁹ Ibid., s. 24.

¹³⁰ Ibid., s. 84.

¹³¹ Ibid., s. 83.

¹³² PAVELKA, Jiří: *Anatomie metafor*. Brno: Blok, 1982, s. 93.

¹³³ PAVEL, Ota: *Dukla mezi mrakodrapy*. Praha: Naše vojsko, 1964, s. 49.

¹³⁴ Ibid., s. 75.

¹³⁵ Ibid., s. 101.

¹³⁶ Ibid., s. 102.

V textu se lze setkat i s velkým množstvím zajímavých asociací – hotel Empire, ve kterém byla Dukla při svém americkém angažmá ubytována, Pavel připodobňuje ke krabici na doutníky; Central Park působí jako koberec, který někdo rozstříhal a položil doprostřed Manhattanu: „Také při moderním zrodu Central Parku udělali šmik na začátku a šmik na konci a dostali tvar obdélníku čtyři kilometry dlouhý a kilometr široký.“¹³⁷ Fotbalisté Dukly užívající si snídani v několika tisících kilometrech nad zemí připomínají Pavlovi „závodní auta, která čerpají do svých nádrží potravu na spoustu okruhů“¹³⁸.

2.3.3 Inovativní práce s jazykem

Nakonec je záhodno zmínit Pavlovu inovativní, často humornou hru s jazykem. Jedním z takových případů je ustálené slovní spojení „vyložit karty na stůl“ (které může mít dva různé významy – 1. vyložit herní karty při hře na stůl, 2. odhalit skryté úmysly), jež metaforicky aktualizuje na: „Všechny karty byly vyloženy na zeleném stole: nejlepší hráči a střelci a vůle tento zápas vyhrát.“¹³⁹ Přičemž forma slovního spojení je aktualizovaná o slovo „zeleném“, jež odkazuje na fotbalové hřiště, avšak význam je v podstatě stejný, tedy nejlepší hráči karty jsou vyloženy na stole, v tomto případě jsou kartami míněni hráči Dukly a Santosu a jejich vůle vyhrát prestižní utkání jihoamerického turnaje. Dalším příkladem je slovní spojení „přímo před očima“, které Pavel aktualizuje ve fotbalovém duchu: „Slábli nám přímo před nohama.“¹⁴⁰ V portrétu Huberta Topinky si Pavel humorně pohrával se jménem trenéra Jaroslava Vejvodovy, kdy podotýká, že Hubert Topinka je „narázníkem“ a musí poslouchat všechny „Vejvodovy vývody“¹⁴¹, čímž poukazuje na Vejvodovy myšlenky, názory, teorie, jednoduše na cokoli, s čím se dukelský trenér potřebuje svěřit.

Obraznými pojmenováními, slangizmy, odbornou terminologií, cizími slovy či inovací jazyka Pavel text zahušťuje různými typy slovní zásoby, text je následně zajímavější, různorodější, dochází k setkávání různých jazykových vrstev a jazyků – neobrazného a obrazného; českého, anglického, slovenského, španělského; fotbalového, vojenského

---

¹³⁷ Ibid., s. 83.

¹³⁸ Ibid., s. 81.

¹³⁹ Ibid., s. 38.

¹⁴⁰ Ibid., s. 94.

¹⁴¹ Ibid., s. 51.

a každodenního; a právě tímto průnikem slovní zásoby je jazykový styl textu *Dukla mezi mrakodrapy* tak zajímavý.

2.4 Narace a narátor

Perspektiva vypravěče není v průběhu vyprávění jednotná. První kapitola začíná větou: „Po mnoho hodin se dobrovolně zříkáme slunce a letíme přes mlčící Atlantik ke břehům Severní Ameriky.“¹⁴² Tudíž je psána z Pavlova subjektivního pohledu, tedy ich-formou, a Pavel je explicitní součástí příběhu. Tak je tomu i v ostatních rámcových kapitolách (*dosud nad Atlantikem a nakonec se vždycky letí domů*). Kromě rámcových kapitol užívá Pavel ich-formu ještě na několika dalších místech. Je jí psána mimo jiné kapitola referující o utkání Dukly s brazilským Santosem. Tuto kapitolu lze označit za reportáž uměleckou, jež „má dokumentární hodnotu, pravdivost věcných informací je zachována, ale ‚reportér‘ má funkci vypravěče o faktické události – esteticky aktualizuje jazyk i kompozici“¹⁴³. A tak je tomu i v dalších kapitolách, kde jsou líčeny fotbalové bitvy mezi Duklou a jejími rivaly, ale například i při utkání československé reprezentace se Španěly. Zbytek knihy je psán ve třetí osobě – er-formou, avšak vypravěč se nemění, tím je stále Pavel, mění se pouze perspektiva, ze které je vyprávěno. Na některých místech textu jsou obě perspektivy promíchávány – v kapitole *vojáci v Central Parku* nejdřív Pavel přibližuje ubytování dukelské výpravy na hotelu, tato část je psána er-formou, následně vyrazí fotbalisté trénovat do ikonického Central Parku a v této pasáži se perspektiva změní: „A tak jdeme trénovat do blízkého Central Parku. Nikdo si nevšímá, že klušeme v dresech...“¹⁴⁴ Často se Pavel v textu obrací na samotného čtenáře prostřednictvím otázek, a formálně tak užívá tzv. du-formu – například v úvahové kapitole *proč mám rád sport* to působí, jako by mluvil přímo k jednomu konkrétnímu recipientovi: „Máš ohromnou chuť vyvalit na něho šťastně oči, anebo ho dokonce políbit, ale neuděláš to.“ Sdělení může pak na čtenáře mít větší účinek, jelikož působí familiárně a osobně.

---

¹⁴² Ibid., s. 7.

¹⁴³ LEDERBUCHOVÁ, Ladislava: *Průvodce literárním dílem*. Jinočany: H&H, 2002, s. 279.

¹⁴⁴ PAVEL, Ota: *Dukla mezi mrakodrapy*. Praha: Naše vojsko, 1964, s. 83.

2.4.1 Anticipace

Zajímavé jsou některé narativní postupy, které Pavel hojně využívá. Typicky se v knize setkáme s tím, že na konci jedné kapitoly je naznačeno, co bude následovat v kapitolách dalších. Tento postup je uplatněn již na začátku celého vyprávění. Ke konci první kapitoly zmiňuje Pavel fotbalové jádro pražského celku, fotbalisty, s nimiž započala slavná éra Dukly 60. let, a poslední větou nastiňuje, odkud a jakým směrem se bude příběh ubírat. Na konci kapitoly *se jménem Dukly* predestinuje Pavel, že „Karel Kolský již brzy odejde, ale vede ještě své družstvo do zápasu v Mexico City proti brazilskému mužstvu FC Santos“¹⁴⁵, a bezprostředně následuje kapitola o turnaji v Mexico City a později i kapitola o Kolského odchodu. Někdy Pavel jen naznačí, někdy naopak informaci explicitně napíše, využívá tedy pravomocí tzv. autorského vypravěče, který „má s [postavami] zkušenost, zná je, zná vyprávěný příběh jako celek a může předem čtenáři naznačit i děje budoucí...“¹⁴⁶ Před kapitolou referující o doktoru Hubertu Topinkovi, Rudolfu Kučerovi a Jozefu Adamcovi Pavel píše: „Seznámíme se ještě s lékařem a dvěma střelci: Kučerou a Adamcem.“¹⁴⁷ Takové anticipace se objevují na mnoha místech knihy – před kapitolou o československé reprezentaci je zmíněno, že někteří hráči Dukly oblékali též její dres, v kapitole *vojáci v Central Parku* se Pavel zmiňuje, že následující den vynechá trénink a pojedje se podívat na stadion Polo Grounds, přičemž následuje kapitola líčící stadion Polo Grounds a jeho historii. V důsledku čtenář ví, kam se bude vyprávění ubírat dále, ale na druhou stranu se ztrácí jakési napětí z nevědomí, co by mohlo následovat, autor tímto způsobem vstupuje do popředí a stává se jakýmsi průvodcem příběhu.

Pavel vypráví o fotbalových bitvách, které Dukla svedla na různých kontinentech naší planety. Málokdy se však zaměřuje na průběh samotných utkání. Vyvrcholením knihy je Americký pohár konaný roku 1962, finálové hře je věnováno pouhých šest stránek. Proč tomu tak je, Pavel vysvětluje v úvodních větách kapitoly *jak je Rakušané začali zdravít*: „V referátech se často píše, co zrychlovalo a zpomalovalo hru, jak zahrála levá a pravá spojka, ale málokdy se dovíme o lidských vztazích mezi mužstvy. Přitom mají někdy veliký vliv na průběh boje.“¹⁴⁸ Nejednou se setkáme s popisem lokalit, ve kterých se dukelské mužstvo zrovna nacházelo,

---

¹⁴⁵ Ibid., s. 34.

¹⁴⁶ LEDERBUCHOVÁ, Ladislava: *Průvodce literárním dílem*. Jinočany: H&H, 2002, s. 346.

¹⁴⁷ PAVEL, Ota: *Dukla mezi mrakodrapy*. Praha: Naše vojsko, 1964, s. 50.

¹⁴⁸ Ibid., s. 90.

situačního kontextu, naprostých maličností, jako je zavazování tkaniček či speciální péče o kopačky. Pavlovou doménou je zachycení malých, zdánlivě nepodstatných detailů, které nejsou pro řadového fanouška kopané viditelné, ale jež jsou někdy zajímavější než samotná utkání.

3. Analýza díla *Plná bedna šampaňského*

V roce 1964 odjel Ota Pavel na olympijské hry konané v Innsbrucku, kde se u něj poprvé projevila duševní nemoc, jíž trpěl až do své smrti. Šedesátá léta tak střídavě prožil v psychiatrické léčebně a doma, jak je patrné z dopisů adresovaných jeho nejbližší rodině. Nejzářivější období *Dukly mezi mrakodrapy* tudíž Pavel zažil pouze zprostředkovaně, například formou výstřižkového archivu, který pro něj vytvořil jeho bratr Jirka¹⁴⁹, jak se dočítáme z dopisu napsaného v dubnu roku 1964. Mimo jiné se v tomto dopisu Pavel svěřuje, že je pro něj úspěch *Dukly mezi mrakodrapy* závazkem, aby byla další kniha alespoň tak úspěšná, či ještě lepší. 3. ledna 1966 pak Pavel píše Bufákovi, tedy svému bratrovi Hugovi: „Dával jsem zas dohromady knihu – už to mám takřka v kupě, bude se to jmenovat ‚Plná bedna šampaňského‘“¹⁵⁰, přičemž povídky, které jsou součástí výboru *Plná bedna šampaňského*, Pavel publikoval v průběhu šedesátých let v různých tehdejších periodikách, zejména pak v jeho kmenovém časopise – *Československý voják*. Některé povídky se staly oblíbenými nejen v Pavlově domovině, ale též za hranicemi. Francouzům se velmi líbila povídka o cyklistovi Janu Veselém¹⁵¹, na námět Pavlovy povídky *Poslední zápas Františka Kloze* vznikl (československý) film *Kladno hází*¹⁵². Hlavními hrdiny Pavlových povídek jsou tehdejší sportovní osobnosti, podle Bohumila Svozila mezi sportovci „převažují osobití lidé, zaujatí až posedlí tím, za čím ve svém snažení jdou a oč usilují“¹⁵³. Některé povídky si jsou v určitých rysech podobné, avšak od schematických portrétů, s nimiž se setkáváme v *Dukle mezi mrakodrapy*, se podstatně liší.

3.1 Kompozice

Z vnějšího hlediska je povídková sbírka komponována do dvanácti graficky oddělených celků, obsahuje tedy dvanáct povídek. První povídka (*Poslední zápas Františka Kloze*) a poslední povídka (*Pár kilometrů od Terezína*) nenásilně motivicky rámuje celý výbor. V první povídce je František Kloz postřelen do nohy a odmítne její amputaci. Nohu však zachvátí infekce a Kloz

---

¹⁴⁹ PAVEL, Ota: *Z korespondence*. Ed. Milan Ždímal. Praha: Primus, 1989, s. 46.

¹⁵⁰ *Ibid.*, s. 61.

¹⁵¹ *Ibid.*, s. 105.

¹⁵² *Ibid.*, s. 121.

¹⁵³ SVOZIL, Bohumil: *Krajiny života a tvorby Oty Pavla*. Praha: Akropolis, 2003, s. 120.

v horečkách blouzní, vrací se do minulosti a znovu hraje své velké zápasy¹⁵⁴. V poslední povídce se Ladislav Heller zaplete do hromadné kolize cyklistů a zlomí si stehenní kost v krčku, prodělá operaci, odpočívá a „vracívá se v polospánku do dětských let“¹⁵⁵. Podstatnější souvislostí je však osud obou těchto slibných sportovců. Ten byl k oběma mužům nemilosrdný, jejich životy skončily tragicky v poměrně raném věku – František Kloz byl postřelen německými okupanty na konci druhé světové války a na následky zemřel, Ladislava Hellera srazil na trati mezi Hrobcí a Bohušovicemi vlak. Povídková sbírka je tedy rámována dvěma smutnými příběhy, vyprávějíci o neobyčejných, nejen sportovních osobnostech, jejichž životy byly ukončeny nepochopitelně brzy. Již zde si můžeme povšimnout určitého posunu. Pražská Dukla a její členové prožili sice složité začátky, avšak hlavní zápletky (účasti na Americkém poháru) – i mikrozápletky – mají vždy kladný konec.

Každá povídka má pak svou vlastní kompozici. Převažuje kompozice chronologická, avšak často jsou součástí samotných povídek určité prvky, jež ji narušují. Čistě chronologická kompozice je reprezentována povídkou *Bratři*, reflektující vztahy mezi hokejovými bratry Tikalovými – příběh plyne od počátku (odlet do Spojených států amerických na olympijské hry) až do konce (jejich rozkol) bez jakéhokoli narušení či odbočky. Podobnou kompozici má i povídka *Výstup na Eiger*. Hlavní dějová linie, tedy zdolání Eigeru dvěma československými horolezci Radanem Kuchařem a Zdenem Zibrínem, není přerušena žádnou digresí či epizodou. Jednotlivé dny jejich výstupu jsou v příběhu graficky odděleny a každé části předchází datum daného dne v závorce. Chronologicky je též psána povídka o Josefu Mikolášovi – hokejovém brankáři. Povídka je rozčleněna do několika částí na základě význačných předělů jeho života. Každá část má svůj pomyslný nadpis, je jím slovo či věta v závorce, které naznačují následující události.

V některých povídkách se můžeme setkat i s reflexí Pavlova vztahu či postoje vůči danému sportovci. Povídka *Jak to tenkrát běžel Zátopek* začíná vlastně deklarací Pavlova vztahu k samotnému Emilu Zátopkovi, dozvídáme se například, že měl přání o něm napsat knihu či že s ním absolvoval tréninkové běhy. Pak ale Pavel mění způsob promluvy ze subjektivní *ich*-formy do objektivnější *er*-formy a pozornost je upřena již výhradně na

---

¹⁵⁴ PAVEL, Ota: *Plná bedna šampaňského*. Praha: Olympia, 1990, s. 9.

¹⁵⁵ *Ibid.*, s. 121.

hvězdného Emila Zátopka. Než započne Pavel chronologické vyprávění, anticipuje události helsinských olympijských her (Emil Zátopek získává běžecký zlatý hattrick, přičemž maraton běží dokonce poprvé), a nastiňuje tak nejdůležitější otázku – Jak je to možné? –, na kterou se „pokusíme najít odpověď“¹⁵⁶, píše. Příběh o Ladislavu Hellerovi je komponován taktéž chronologicky, na samém konci povídky je však graficky oddělena poslední část, v níž se opět mění objektivní perspektiva příběhu na perspektivu Pavlovu, subjektivní a v níž se čtenář dovidá, že byl Láďa Pavlův „dobřej kamarád“¹⁵⁷.

Ostatní povídky mají často také chronologickou kompozici, ale Pavel začíná vyprávění in medias res, určitou událostí, nebo dokonce úplným koncem, pointou či názorem. Tak je tomu v povídce, jejímž hlavním hrdinou je cyklista Jan Veselý. Povídku otevírá krátký odstavec, jenž obsahuje subjektivní názor vypravěče – Jana Veselého, který se zlobí kvůli blíže neurčené události, již způsobili nějací „oni“. Čtenář tudíž ví, že došlo v životě Veselého k nějakému nedorozumění, zatím ale není jasné, o jaké nedorozumění šlo. Příběh pak začíná koncem, kdy se Veselý chystá jet „na týchle plzeňský dráze se svým přítelem Kubrem svý poslední čestný kolo“¹⁵⁸. Pak se ale příběh retrospektivně vrací do minulosti k události, jež vlastně zapříčinila celý omyl, tedy k Veselého skreči na Závodu míru.

Na stejném kompozičním principu je vystavěna titulní povídka knihy *Plná bedna šampaňského*, jejímž námětem je mistrovství Evropy v házené. Je tedy jedinou povídkou, která nereflektuje život nebo úspěch jednoho či dvou sportovců, nýbrž sportovního družstva. Povídka začíná znovu od konce pouze krátkým odstavcem, přičemž čtenáři je opět sděleno pouze to, že byl odehrán zápas, „jaký neměl ve světě házené obdoby“¹⁵⁹, a že se vypravěč (zde člen týmu Jiří Vícha) společně s ostatními spoluhráči plaví na lodi po Seině. Co těmto krásným okamžikům plavby noční Paříží předcházelo, je čtenáři vyličen retrospektivně v následující části – „Ta noc začínala slavnostně. [...], splnil se nám náš několikaletý sen hrát zase ve finále o nejlepší mančaft Evropy a tím fakticky celého světa.“¹⁶⁰ Zajímavé je, že vprostřed vyprávění

---

¹⁵⁶ Ibid., s. 34.

¹⁵⁷ Ibid., s. 126.

¹⁵⁸ Ibid., s. 14.

¹⁵⁹ Ibid., s. 95.

¹⁶⁰ Ibid.

je předěl, graficky oddělený krátký odstavec, prostřednictvím něhož je příběh přesměrován znovu do přítomného okamžiku, tedy na již zmíněnou plavbu parníkem po pařížské řece.

Podobnou kompozici má i povídka *Poslední zápas Františka Kloze*, v níž se čtenář ocitá nikoli na konci příběhu, avšak uprostřed, kdy je zmíněno, že František Kloz leží v nemocnici s bolavou nohou připevněnou na kladce. Záhy se vypravěč retrospektivně vrací do Klozovy minulosti, aby vysvětlil prvotní obraz. Prostřednictvím digresí Pavel přibližuje a postupně vykresluje postavu Františka Kloze – František leží v nemocnici a navštěvují ho různí lidé, přijde také „jeho žena Jindra s dobrotivýma očima“¹⁶¹ a bezprostředně poté následuje odbočka, v níž je popsán jejich vztah. Jinde v textu se zase setkáme se situací, kdy přinese Jindra Františkovi do nemocnice křupavé housky, a jelikož leží vedle Františka na lůžku postřelený německý mladík a Františkovi se jej zžele, řekne Jindře, aby mu také dala housku. Otevírá se tak prostor pro další digresi, pomocí které je vylíčeno, že František Kloz byl nejen výborným fotbalistou, ale také dobrotivým a štedrým člověkem: „To byl celý on. Dovedl dávat, sám sebe, poháry, odznaky, svůj frak, zlaté manžetové knoflíky od londýnského vyslance Jana Masaryka, svlékl i košili, když viděl, že druhý nemá.“¹⁶²

Poslední zmínka, co se kompozice týče, se zaměří na výstavbu povídky o výjimečné československé gymnastce Evě Bosákové. Čtenář se v příběhu ocitá v okamžiku těsně před vystoupením v soutěži prostných na mistrovství světa. „Do jejího vystoupení zbývala už jen minuta. Chvěla se a tvář měla vlhkou. [...] Přitom prostná byla vždy jejím největším triumfem.“¹⁶³ Bosáková musela totiž do choreografie zařadit i salto nazad, aby se dokázala rovnat s nejzářivějšími světovými gymnastkami z Ruska či Japonska. Z Moskevského paláce sportu tedy vypravěč míří prostřednictvím digrese zpět do minulosti, aby čtenáři osvětlil, kdo je vůbec Eva Bosáková a co je příčinou jejího strachu. Pak se příběh navrácí do přítomného okamžiku, aby mohla Bosáková odcvičit a následně vyhrát mistrovství světa.

---

¹⁶¹ Ibid., s. 7.

¹⁶² Ibid., s. 8.

¹⁶³ Ibid., s. 60.

3.2 Motivy

Plná bedna šampaňského se motivicky protíná s knihou o fotbalové Dukle. Snad v každé povídce se setkáváme s motivem překážky. Bohumil Svozil dokonce popisuje určitou typologii překážek, se kterými se lze v Pavlových pracích setkat, již vytváří na základě příběhu o hokejovém brankáři Josefu Mikolášovi. „V *Brankáři* se rovněž zakládá repertoár překážek, [...]. Jsou to překážky vnitřní i vnější [...]. K těm prvním náleží zejména slabost těla a stále se vracející pocity strachu, zranění a jeho důsledky, nedostatek fyzických dispozic k provozovanému sportu a často Pavlem i u velkých sportovců zdůrazňovaný nedostatek sportovního talentu [...]. Z vnějších překážek hrají u Pavla podstatnou roli momentální i dlouhodobé nešťastné shody okolností, a to jak ve sféře sportovní, tak mimosportovní...“¹⁶⁴ Analýza motivů-překážek některých povídek se Svozilova repertoáru přidrží.

3.2.1 Motiv překážky

Jan Veselý hned na počátku svého vyprávění zmiňuje, že před Závodem míru nebyl fyzický stav jeho těla optimální („Navíc mi nastydly ledviny, bolela mě záda...“¹⁶⁵), a přesto sedl na kolo a vydal se do závodu. Povídka je přímo protkána touto vnitřní překážkou, tedy podle Svozila určitým nedostatkem fyzických dispozic. Často jsou líčeny fyzické stavy sportovců, již pociťují zejména bolest, což ale pro ně většinou není dostatečným důvodem, aby ukončili závod (soutěž) a vzdali. Kubrovi operovali křečové žíly, „krev v nohách nemohla dobře kolovat, navíc si stěžoval na nějaký bolesti na prsou“¹⁶⁶, po dokončení první etapy Závodu míru Veselý líčí: „Necejtil jsem spodek chodidel a málem jsem čural bolestí.“¹⁶⁷ Motiv této konkrétní překážky, slabosti lidské tělesné schránky, rozhodně není ve sbírce ojedinělý. Aloisi Hudcovi byly podávány prášky tisící bolest přímo na závod, titul mistra světa na kruzích vyhrál dokonce s natrženým svalem. Ještě horší zranění musel přetrpět Josef Mikoláš, hokejový brankář. Vyražené zuby byly, a jsou dodnes, standardním hokejovým zraněním. Pavel píše, že ho Mikoláš považoval za „samozřejmost a poplatek za krásu hry“¹⁶⁸. Na pováženou už ale může

---

¹⁶⁴ SVOZIL, Bohumil: *Krajiny života a tvorby Oty Pavla*. Praha: Akropolis, 2003, s. 120.

¹⁶⁵ PAVEL, Ota: *Plná bedna šampaňského*. Praha: Olympia, 1990, s. 15.

¹⁶⁶ Ibid.

¹⁶⁷ Ibid., s. 17.

¹⁶⁸ Ibid., s. 83.

být jeho zranění čelisti, konkrétně „trojnásobná fraktura jařmového oblouku“¹⁶⁹, nejde tedy jen o pár vyražených zubů, ale o zranění celého žvýkacího a vlastně i mluvního mechanismu. Jelo se tehdy na mistrovství světa do Švýcarska, šlo tudíž o velmi výjimečnou a prestižní událost, na niž byl Mikoláš nominován jako týmová jednička. Do Švýcarska nakonec odjede a odehraje celý turnaj – bez helmy, bez chrániče zubů (tehdy hokejisté helmy a chrániče zubů ještě nenosili), aniž by o jeho zranění věděli ostatní hráči či trenéři (o jeho zranění ví pouze dva spoluhráči). Moment, kdy Mikoláš překoná tuto překážku, působí až heroicky – nemohl mluvit, „několikrát se mu totiž stalo, že otevřel pusy a nemohl ji zavřít. Když mu kluci něco říkali, jen se usmíval“¹⁷⁰. Když mu za záda propadl kotouč v utkání proti Spojeným státům americkým, odrazil se mu právě od zlomené čelisti. Zní to opravdu až neuvěřitelně, že zvládl Mikoláš odehrát celý turnaj, tehdy přibližně osm zápasů, aniž by někdo zjistil, že téměř není schopen otevřít ústa. Povídky *Plné bedny šampaňského* jsou však částečně fikčním textem, tudíž musí brát čtenář v potaz potenciální odchytku od reálných událostí a určitou míru stylizace.

Pro Radovana Kuchaře a Zdena Zibrína je překážkou, kterou musí překonat, hora Eiger, již se jako první Čechoslováci v historii rozhodli zlézt. Zajímavým aspektem hory-překážky je její mystický a zároveň antropomorfní charakter, což vytváří dojem nepřekonatelnosti. Eiger horolezce láká, „Severní stěna mlčí, jako by zatím nevěděla o přítomnosti člověka“¹⁷¹, „stěna [...] hází kameny“¹⁷², někdy je hora stavěna do opozice – „Stroj [helikoptéra] prolétne necelou stovku metrů od nich, tady ve skále a ledu zní jako pouhé bzúčení čmeláka“¹⁷³ –, také jsou několikrát zmíněna úmrtí ostatních horolezců („V něm prožili svou poslední noc života Němci Sedlmayer a Mehringer, zřejmě tu spal naposledy i Mayr.“¹⁷⁴) a tím je vlastně zdůrazňována její monumentálnost, ale také zrádnost a nebezpečnost. Hora má v povídce charakter až jakéhosi záludného organismu, který člověka pozře a už ho nikdy nevrátí – „Kdo v minulosti postoupil až sem, byl horou lapen, odtud už není možný ústup...“¹⁷⁵ Nakonec ale „zůstává jen

---

¹⁶⁹ Ibid.

¹⁷⁰ Ibid., s. 84.

¹⁷¹ Ibid., s. 87.

¹⁷² Ibid., s. 90.

¹⁷³ Ibid., s. 88.

¹⁷⁴ Ibid., s. 89–90.

¹⁷⁵ Ibid., s. 92.

člověk a stěna“¹⁷⁶, dochází tak ke konečnému střetu, kdy se setkají tváří v tvář, kdy je překážka-hora zřetelnější než kdy dřív a musí být překonána.

K vnitřním překážkám můžeme přiřadit i pocity strachu Evy Bosákové, jež měsíce trénovala a snažila se skočit salto vzad, ale mnohokrát se stalo, že její snaha skončila pouze rozběhem – „Strach se tentokrát ukázal silnější, seděl jí na ramenou a tlačil ji k zemi...“¹⁷⁷ Sportovci obecně jsou však velmi houževnatí, zdolávání překážek je pro ně každodenním standardem, Eva Bosáková musela překonat svůj strach, mezní situaci, zariskovat, aby mohla vyhrát mistrovství světa a tím se postavit do čela tehdejších světových gymnastek. Což se jí podařilo.

V dokumentu, v němž vzpomínají na Otu Pavla jeho nejbližší, tedy bratři Jiří a Hugo, nejlepší přítel, spisovatel Arnošt Lustig a Otovi synové, natočeném Českou televizí v roce 2001, je citováno z jeho korespondence: „Když se tak někdy dívám na tu fotku nad otomanem, připadá mi to jako symbol, naši mi zřejmě ty boxerské rukavice nedali, dali mi je do vínku sudičky a řekly: „Jó, synku, ty si to tady na té točivé zeměkouli budeš muset všechno pořádně vyšlapat, ty to nebudeš mít lehké [...]“ Člověk se furt musí prát.“¹⁷⁸ Pavlovo vyprávění pravděpodobně působí velmi sugestivně také proto, že on sám prožil velmi těžký život, zažil mnoho situací, s nimiž se musel vypořádat, prožil mnoho těžkostí, jež byl nucen vyřešit, a to nejen sportovních, ale zejména těch životních.

V povídce *Jak to tenkrát běžel Zátopek* se setkáme jednak s překážkami vnitřními (v olympijském roce se Zátopek léčil s angínou, při bězích cítil obrovské bolesti, měl nutkání vzdát olympijský maraton atd.), jednak s těmi vnějšími. Zátopek během dne studoval, a tudíž trénoval až pozdě večer za tmy, z mnoha míst ho vykárali pro rozličné důvody – pozdní hodiny či jednoduše nevhodné prostředí pro běh (konírna). „Často nemohl jít na večeři, a tak si nalámal do piva chleba. Nebyla sprcha, a tak se v zimě po tréninku poléval studenou vodou v koupelně ověšené rampouchy.“¹⁷⁹ Pavel tedy popisuje nejen tréninkové podmínky, které nebyly ideální, někdo by je dokonce mohl považovat za nepřijatelné. K vnějším překážkám by jistě šel přiřadit

---

¹⁷⁶ Ibid., s. 93.

¹⁷⁷ Ibid., s. 61.

¹⁷⁸ VÁVRA, Roman (režie): *Jak jsem se zbláznil*. In *Příběhy slavných*. Česká televize, 2001. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10123383458-pribehy-slavnych/401223100031006-jak-jsem-se-zblaznil/>.

¹⁷⁹ PAVEL, Ota: *Plná bedna šampaňského*. Praha: Olympia, 1990, s. 39.

i okamžik, kdy praskne Josefu Matoušovi lyže při seskoku středního olympijského můstku. Mikoláš navíc nemá dobré rezervní lyže, a tak se musí vypořádat s touto hloupou náhodou. V povídkách *Poslední zápas Františka Kloze* a *Pár kilometrů od Terezína* se přihodí dvě nešťastné náhody, překážky, jež oba sportovci již nedokážou překonat a umírají. František Kloz je postřelen na konci druhé světové války a Ladislav Heller uklouzne na kolejích, uhodí se do hlavy a upadne do bezvědomí.

3.2.2 Motiv dřiny

Kromě motivů překážek v povídkách narazíme i na podobnou filozofii, již vyznával dukelský trenér Jaroslav Vejvoda. Pokud se chtějí dostat sportovci mezi elitu, musí dřít. Pokud se sportovci nedaří, musí dřít o to víc. Patrný je tento motiv například v povídce o Emilu Zátokovi. Pavel hned v první části vypráví: „... Emil Zátoupek navíc stavěl. Pracoval v ohromném tempu; ve skutečnosti i při práci běhal...“¹⁸⁰ Zátoupek však „většinu závodů v příštích třech letech prohrál“¹⁸¹, a tak „nastoupil daleko těžší [práci] dobrovolně“¹⁸². Také musel zpočátku „překonat obtíže tréninku obrovskou námahou“¹⁸³. V této souvislosti je též zdůrazněna nevýhodná výchozí pozice a zejména nedostatek talentu k vykonávané činnosti, což jsou aspekty, jež Svozil též zařazuje mezi vnější překážky. O Janu Kubrovi Pavel píše: „Řekl bych, že neměl velký talent. Ale pracoval jako Michelangelo anebo Vincent van Gogh. Desetkrát tolik, co ostatní cyklisté a padesátkrát tolik, co tehdejší fotbalisté.“¹⁸⁴ Když ampliony vyhlásí na vítkovickém stadionu střídání gólmanů a do branky má nastoupit Josef Mikoláš, hlediště to považuje za dobrý vtíp. Mikoláš nechytá špatně, avšak Vítkovice inkasují deset branek, a tak následně Mikoláš „trénoval mnohem víc než dřív“¹⁸⁵. A nešlo pouze o náročné počátky hokejové, nýbrž i životní – „Otec je opustil, a tak měl Josef těžký život už před narozením.“¹⁸⁶ Sportovci, kteří stojí v centru Pavlova zájmu, jsou často nějakým způsobem znevýhodněni, jsou podceňováni, nejsou bráni v potaz jako hrozba, avšak „mají ve svém erbu vůli. [...] Vždy [...] zápolí, do úpadu trénují, dřou ze všech sil, nikdy bezdůvodně nepolevují,

---

¹⁸⁰ Ibid., s. 33.

¹⁸¹ Ibid., s. 37.

¹⁸² Ibid.

¹⁸³ Ibid., s. 38.

¹⁸⁴ Ibid., s. 74.

¹⁸⁵ Ibid., s. 82.

¹⁸⁶ Ibid., s. 78.

jsou tvrdí, odolní a neústupní“¹⁸⁷. Jejich úspěchy jsou poté o to sladší. I zde Pavel využívá stejný postup, jako tomu bylo již v *Dukle mezi mrakodrapy*.

3.2.3 Pohádkové motivy

Už v Pavlově knižní prvotině byla patrná určitá míra idealizace celého dukelského týmu. V *Plné bedně šampaňského* Pavel začleňuje umně do příběhů pohádkové motivy (tato jeho snaha vyvrcholí knihou *Pohádka o Raškovi*, vydanou posmrtně v roce 1974). Pavel idealizuje své hrdiny nejen tím, že je vykresluje jako výkonnostně horší, podceňované či že ztěžuje jejich výchozí pozici různými aspekty, nýbrž také právě určitými narážkami na pohádkové motivy nebo přirovnáními k pohádkovým postavám.

Při prvním finálovém závodě na helsinských olympijských hrách se Zátopek rozhoduje, jestli jít v průběhu závodu do vedení, či nejit. „Nechce dělat hrdinu, ale nechce být ani zbabělý. A tak udělá rytířské gesto. Jde do vedení.“¹⁸⁸ Zátopek nechce dělat hrdinu, ale nakonec se jím přesto stává. Finské obecenstvo dokonce skanduje (v Pavlově pozoruhodném překladu) „pohádkový Pét’a“¹⁸⁹, Zátopek je tudíž vykreslen jako hrdina, jako rytíř, jenž pokud nevyhraje „takhle, tak raději vůbec ne“¹⁹⁰.

Hned v úvodním odstavci povídky *Prokletý cyklista* Pavel zmiňuje typický pohádkový motiv, kterým jsou sudičky, jež předpověděly Janu Kubrovi nelehkou životní cestu – „Tvá duše nikdy nebude mít pokoj a nikdy neustane v touze něco dobýt, poznávat a dokazovat a bude se podobat duši bludného rytíře.“¹⁹¹ Již podruhé je tedy zmíněna ušlechtilá postava rytíře, k níž je Kubr přirovnán, a navíc jsou zde sudičky, tedy mytologické ženské bytosti, přisuzující dítěti při narození osud¹⁹², často užívané právě v pohádkových příbězích.

Vojta Mareš a Pepík Trojan se v házenkářském utkání na mistrovství Evropy „stali pohádkově rychlými křídly“¹⁹³ a vítr má v cyklistickém závodě, jehož se účastní také Jan Kubr,

---

¹⁸⁷ SVOZIL, Bohumil: *Krajiny života a tvorby Oty Pavla*. Praha: Akropolis, 2003, s. 120.

¹⁸⁸ PAVEL, Ota: *Plná bedna šampaňského*. Praha: Olympia, 1990, s. 48.

¹⁸⁹ Ibid. s. 47.

¹⁹⁰ Ibid., s. 48.

¹⁹¹ Ibid., s. 71.

¹⁹² ČERVENÁ, Vlasta; FILIPEC, Josef: *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia, 1998, s. 422.

¹⁹³ PAVEL, Ota: *Plná bedna šampaňského*. Praha: Olympia, 1990, s. 100.

„kulatou hlavu, otvírá pusu jak v kreslených pohádkách a hlavně nadouvá tváře“¹⁹⁴, nadto má Jan Kubr chlupaté tělo a Pavel ho přirovnává k hodnému čertovi, jenž se objevuje v pohádkách. Kubr jede do cíle a po celém závodě je unavený, zpocený a halucinuje, foukající vítr mu tedy chvílku připadá jako nějaká pohádková postavička. Alois Hudec vyhrál svou jedinou olympijskou medaili na hrách v Berlíně v roce 1936, kdy „na budovách a stadiónech už vlály hákové kříže“¹⁹⁵. Pavel pak cituje novináře, kteří psali, že „takový pohádkový zázrak se podává v boji, kdy jde o čest národa“¹⁹⁶. Zázrak ve své podstatě znamená určitý nadpřirozený, těžko vysvětlitelný jev a s takovými jevy se setkáváme právě v pohádkových příbězích. Pavlův přítel Arnošt Lustig pak vzpomíná, že Ota „hledal to pohádkově hrdinské, smělé a velkolepé a zároveň při zemi ve Veselém, Raškovi a Zátopkovi nebo Kubrovi a dalších“¹⁹⁷. Podle Karla Čapka však není pohádkovým motivem překážka, avšak až „překonání překážky. [...] Tato zkušenost o překážkách a protivenstvích dala obsah dobré třetině všech pohádek a nejméně dvěma třetinám všech románů, které kdy byly napsány“¹⁹⁸.

3.2.4 Motiv odporu vůči nacismu

Předposlední z motivů, jenž je v povídkách dobře patrný, je určité vymezení se vůči období německého útlaku, jak naznačuje již poslední ze zmíněných pohádkových motivů. Viníkem smrti talentovaného fotbalisty Františka Kloze jsou Němci. Němci, okupující od roku 1939 území Československé republiky. Kdyby nebylo Němců, snažících se na konci války zachránit ztracené, František Kloz mohl ještě několik let brázdit zelené fotbalové trávníky. Jan Veselý, vypravěč druhé povídky *Omyl*, zase líčí, že Janu Kubrovi nahrazoval otce, protože mu jej „oddělali za války fašisti“¹⁹⁹. V povídce *Sedm deka zlata* se Pavel distancuje od Němců hned na počátku příběhu. Němci Hudce zničili úřednickou, pro sportovce mučivou prací, jelikož se mu chtěli pomstít za legendární vítězství na berlínských, ještě předválečných olympijských hrách. V některých povídkách nejde ani o vymezení se jako spíš o prostou zmínku, narážku na událost spojenou s nacisty. Radan Kuchař při výlezu na Eiger v polospánku vzpomíná, jak

---

¹⁹⁴ Ibid., s. 117.

¹⁹⁵ Ibid., s. 28.

¹⁹⁶ Ibid.

¹⁹⁷ LUSTIG, Arnošt: *Okamžiky: Arnošt Lustig vzpomíná na Otu Pavla*. Zvole u Prahy: Šťastný, 2003, s. 30.

¹⁹⁸ ČAPEK, Karel: *Marsyas, čili, Na okraj literatury (1919–1931)*. Praha: Fr. Borový, 1941, s. 161.

¹⁹⁹ PAVEL, Ota: *Plná bedna šampaňského*. Praha: Olympia, 1990, s. 17.

v mládí obdivovali Jožku Smítku, Procházku a bratry Chlumu, „kteří měli při vrcholcích skal ukryta před fašisty svá horská hnízda“²⁰⁰.

Téměř v každé povídce je zmíněna nějaká nepříjemná, někdy až odporná událost spojená s fašistickými Němci. Josef Mikoláš dokonce „prožil fašistický koncentrák, utekl z pochodu smrti den předtím, než všechny postříleli“²⁰¹. Poslední povídka je spojena s hrůzami druhé světové války již svým názvem *Pár kilometrů od Terezína*. V prvním odstavci je navíc předestřeno, že „je to smutný příběh“²⁰². Život Ladislava Hellera končí tragickou smrtí, stejně tak skončilo tragicky mnoho životů nevinných Židů, již byli z Terezína, za druhé světové války židovského ghetta, deportováni do německých koncentračních táborů a následně usmrceni plynem.

3.2.5 Motiv odporu vůči komunismu

Kromě odporu k německým činům se v textu lze setkat s určitými náznaky změny Pavlova politického postoje vůči tehdejšímu komunistickému režimu. Částečně se z povídek vytratil literární schematismus, na nějž je možné narazit v předchozí knize *Dukla mezi mrakodrapy*. Povídku *Omyl* lze chápat jako určitou kritiku myšlení lidí – zejména těch, kteří tehdy pracovali v Československém svazu tělesné výchovy –, již Veselého po jeho vzdání Závodu míru úplně odepsali. Viděli v něm pouze stroj na vítězství. A ten, když se rozbil, už nebyl potřeba. Veselý dále vypráví, „že všichni však nebyli stejní, taky na tělovýchově se našli rozumní lidé, ale tehdy nějak nemohli prosadit svůj rozum, anebo se báli“²⁰³, čímž vlastně popisuje záležitost typickou pro minulý režim, tedy nemožnost svobodně a beze strachu vyjádřit svůj názor a v tomto případě nemožnost postavit se za poškozeného cyklistu. Příběh končí přímou výtkou lidem, kvůli nimž žil dlouho velmi omezeně: „... nikdo vám nevrátí léta, kdy jste žil ušlápnutý, jako by vám stál někdo na botě a přitom vás držel ještě za ruku.“²⁰⁴

Druhou narážku nalezneme v povídce *Prokletý cyklista*, kdy autor vysvětluje, proč byl Jan Kubr prokletý. Situace je velmi podobná jako u Jana Veselého, prokletý byl Kubr proto,

---

²⁰⁰ Ibid., s. 89.

²⁰¹ Ibid., s. 80.

²⁰² Ibid., s. 112.

²⁰³ Ibid., s. 25.

²⁰⁴ Ibid.

„že ho prokleli a pronásledovali lidé, kteří chtěli, aby se tvářil vážně, když vzdává. Když vzdal Závod míru, zakázali mu dva roky jezdit. Tak jako se mně nemohl vejít do stroje, tak se některým nemohl vejít do života“²⁰⁵. V textu není explicitně uvedeno, kdo byli ti „oni“, kteří odebrali Veselému trofeje a tituly a udělili Kubrovi zákaz provozování cyklistiky na dva roky. Tuto informaci lze vyrozumět z kontextu, ale nakonec ani není nutné znát konkrétní osoby zodpovědné za tyto činy, důležité je poselství, jež příběh přináší.

Zajímavá je též povídka o emigraci jednoho z bratrů hokejového dua Tikalových. V *Dukle mezi mrakodrapy* Pavel provedl určitou typologizaci newyorských obyvatel, vymezil se vůči lidem, kteří emigrovali z politických důvodů. Povídka *Bratři* již nepůsobí tak odtažitě jako zmíněná typologizace Newyorčanů. Vyprávění je spíše zaměřeno na setkání samotné, dále na hokejové utkání olympijských her, které jej následovalo, a na klíčový bodyček, jenž odhalí, jak moc se sobě bratři vzdálili.

3.3 Jazyk a jazykové prostředky

Většina povídek je psána spisovnou češtinou, jež je protkána různými expresivními výrazy – slangizmy, deminutivy, ba i vulgarizmy. Pavlova lexikologická novátorská činnost ustupuje, oproti předchozí knize, nepatrně do pozadí, avšak v textu se lze setkat s několika zajímavými slovními spojeními. Zprvu se však zaměříme na jazykový jev, jenž je typický zejména pro Pavlovy autobiografické povídkové sbírky, vydané na počátku sedmdesátých let, avšak lze na něj narazit již v některých z výše analyzovaných povídek.

3.3.1 Obecná čeština

Jak již bylo zmíněno, většina povídek je psána spisovnou češtinou. Některé z povídek jsou ale obohaceny ještě o tvary nespisovné, tedy obecné češtiny. Tento jev, kdy byly do literárních textů začleňovány nespisovné elementy, byl dle Alexandra Sticha na přelomu šedesátých a sedmdesátých let aktuálním tématem. Do poloviny 50. let sloužila obecná čeština v literárních textech, „pokud se jí užilo, většinou jen jako prostředek vnější, sociální charakteristiky“²⁰⁶. V pracích Oty Pavla mají nespisovné prvky odlišnou funkci. V *Plné bedně šampaňského* se

---

²⁰⁵ Ibid., s. 76.

²⁰⁶ STICH, Alexandr: K obecné češtině v současné krásné próze. In *Naše řeč*, 1975, roč. 58, č. 4, s. 215–223.

s tímto jevem lze setkat pouze ve třech povídkách – *Omyl, Bratři a Pár kilometrů od Terezína*. V povídce *Omyl* jsou nespisovné elementy patrné na počátku vyprávění: „Já už svý jméno strašně dlouho neslyšel, a když, tak jenom ve špatných souvislostech.“²⁰⁷ V tomto případě je nejdříve užito nespisovné [ý] místo spisovného [é] („svý“) a následuje situace opačná, kdy je lexém „špatných“ použit ve spisovném tvaru, přitom by čtenář očekával, že bude lexém analogicky užito nespisovně, s tvarotvornou příponou -ej („špatnejch“). Vypravěč Jan Veselý dále popisuje, jak probíhala jedna z etap Závodu míru: „Foukal silnej a studenej protivítr, [...]. Motál jsem se na konci s Kubrem. [...], byl na tom asi jako já, operovali mu už předtím křečové žíly, [...], navíc si stěžoval na nějaký bolesti.“²⁰⁸ V první větě jsou hned dva nespisovné tvary „silnej“, „studenej“, následuje lexém spisovný „křečové“ a nakonec opět nespisovný tvar neurčitého zájmena „nějaký“.

S tvary obecné češtiny se čtenář setká též v povídce o hokejistech Tikalových, nikoli však v takové míře, jako tomu je v ostatních dvou povídkách. Pavel dokonce vyostruje tento kontrast mezi spisovnou a nespisovnou češtinou. V textu je totiž možné narazit na spisovný, až knižní tvar slovesa s koncovkou -i – „... [František Tikal] pomrkal a nevěděl, co jí má říci a jak ji utěšovat.“²⁰⁹ Přičemž o pár řádek níže stojí opět tvar obecné češtiny – „No a Václavák furt stojí. Je pořád pěkněj...“²¹⁰ V poslední povídce sbírky (*Pár kilometrů od Terezína*) je spisovná čeština protkána tvary češtiny obecné hojně. Například hned na počátku vyprávění: „Starej Heller miloval dráhu, vlaky, lokomotivy, které tu hučely, pospíchaly a protínaly ten syrový kraj.“²¹¹ Spisovná věta popisující zálibu otce Ladislava Hellera je ozvláštněna nespisovným tvarem „starej“. Či dále – „Na polských kostkách ‚kočičákách‘ to bylo dokonce děsný.“²¹²

Obecná čeština není v povídkách užívána na základě schématu, nemá pravidla, avšak má funkci, již v textu plní. Tvary obecné češtiny jsou užity na místech, kde chce vypravěč něco zdůraznit, lépe řečeno, kde chce Pavel demonstrovat „velké citové zaujetí“²¹³. Tragický konec

---

²⁰⁷ PAVEL, Ota: *Plná bedna šampaňského*. Praha: Olympia, 1990, s. 14.

²⁰⁸ *Ibid.*, s. 15.

²⁰⁹ *Ibid.*, s. 66.

²¹⁰ *Ibid.*, s. 67.

²¹¹ *Ibid.*, s. 112.

²¹² *Ibid.*, s. 113.

²¹³ STICH, Alexandr: K obecné češtině v současné krásné próze. In *Naše řeč*, 1975, roč. 58, č. 4, s. 215–223.

Pavel sám reflektuje v posledním subjektivním odstavci sbírky, přičemž užívá nespisovného tvaru, aby vyjádřil určitou emoci: „Nebyl jsem tehdy na tom pohřbu, přestože Láďa byl můj dobrý kamarád.“²¹⁴

3.3.2 Expresiva

Ostatní povídky jsou pak psány češtinou spisovnou. Jazyk je ale bohatý na různou slovní zásobu. Hojně jsou zastoupeny různé expresivní výrazy, jež napomáhají k silné sugestivnosti textu, čtenář má pak pocit, že se tak příběh opravdu udál, že přímé řeči byly takto řečeny. „Za úspěch [Pavel] pokládal postihnout charakter postavy svého příběhu vějorálně, aby čtenář viděl, vnímal a cítil, slyšel a chápal.“²¹⁵ A k tomuto pochopení přispívá právě i co nejautentičtější slovní zásoba. Pavel měl navíc velkou výhodu, jelikož sám hrál hokej v pražské Spartě na profesionální úrovni a později také působil jako trenér spartánského mládežnického družstva, tudíž měl mnoho sportovních zkušeností a znal mluvu sportovců. Když se pro něco nadchl, dělal to opravdu důkladně, byl schopen strávit se svými sportovními oblíbenci, o nichž později psal, klidně dny, aby shromáždil co nejvíce informací pro své příběhy. Řeč vypravěče pak působí velmi zúčastněně. Expresiva nacházející se v textu jsou různého charakteru – expresiva hovorová a expresiva obecná, slangizmy, vulgarizmy, deminutiva a přezdívky.

3.3.2.1 Expresiva hovorová a expresiva obecné češtiny

Když je František Kloz postřelen do nohy, doktoři se jej snaží přesvědčit, aby si nechal nohu amputovat, Kloz ale viděl už horší zranění a „nemocní se z toho vylízali“²¹⁶. Hovorové expresivní „vylízali“ je užito ve významu „uzdravit se“. Jan Veselý popisuje svou cyklistickou situaci: „Kdyby mi to zase frčelo, byl bych jinej!“²¹⁷ Dále také definuje paradox cyklistického Závodu míru a tvrdí, že účastníci ani nemají v tom „frmolu čas prohlédnout si [...] výzdobu“²¹⁸. Hovorové expresivum „frmol“ vlastně umocňuje charakteristiku závodu – tedy že je to takový shon, že se jezdci sotva stíhají koukat jinam než na silnici před sebou. Veselý a ostatní cyklisté jezdili pro potěšení své, ale též pro potěšení ostatních lidí, fanoušků, kteří chodili na různé

---

²¹⁴ PAVEL, Ota: *Plná bedna šampaňského*. Praha: Olympia, 1990, s. 126.

²¹⁵ LUSTIG, Arnošt: *Okamžiky: Arnošt Lustig vzpomíná na Otu Pavla*. Zvole u Prahy: Šťastný, 2003, s. 55.

²¹⁶ PAVEL, Ota: *Plná bedna šampaňského*. Praha: Olympia, 1990, s. 8–9.

²¹⁷ *Ibid.*, s. 16.

²¹⁸ *Ibid.*, s. 18.

besedy a zbožně na ně „civěli“²¹⁹. Fanoušci za nimi tedy chodili, aby mohli své idoly upřeně a se zájmem pozorovat. Autor se tedy snaží využitím expresivních výrazů charakterizovat „citovou atmosféru textu, [ta je totiž] vázána více než na určité motivy [...] na výběr a aktualizaci slovní zásoby“²²⁰.

Častěji než na hovorová expresiva, narazíme v textu na expresiva obecné češtiny. V povídce *Prokletý cyklista* vstupuje vypravěč (Ota Pavel) do příběhu a pročítá si cyklistický deník Jana Kubra, v němž jsou různé informace o trénincích, jeho fyzickém stavu, nemoci, ale i o nedostatku financí na jídlo či kolo atd. Následně vypravěč záznamy komentuje: „... část jeho talentu, [...] ztroskotala na tom nejpotřebnějším a nejmizernějším, co je na světě, a to jsou zdraví a prachy.“²²¹ Využitím expresivního „prachy“ vypravěč vyjadřuje svou rozmrzelost nad tím, že byl Kubr nucen předčasně ukončit svou slibnou kariéru také kvůli nevyhovujícím podmínkám, což zahrnuje i nedostatečné finanční prostředky. Když dorazí František Tikal na ruzyňské letiště (*Bratři*), vypravěč ho charakterizuje jako „mohutného zrzka“²²², který pochází ze Starého Města a je idolem „dělníků z ČKD, kluků z Letné a Vysočan...“²²³ a též kolem sebe „uděluje herdy svým navlas stejným zrzavým kloučkům“²²⁴. Tedy že uděluje rány pěstí svým vizuálně stejným synům. Později v příběhu, když se František Tikal setká se svým bratrem Zdeňkem Tikalem, Zdeněk vypráví, že je táta „sekáč“²²⁵, tedy že je to pohledný muž. V povídce *Plná bedna šampaňského* brankář Jiří Vícha vynalezl dle odborníků nový brankářský styl, přičemž strká ruce a nohy všude tam, kde je potřeba, „a musí to být sakramentsky rychle“²²⁶. Na expresivum „sakramentsky“ narazíme i ve vyprávění Jana Veselého, který tvrdí, že cyklistika je někdy sport a radost, „ale většinou je to sakramentsky krutá dřina“²²⁷. V obou případech je expresivum užito, aby byla zdůrazněna skutečnost, která následuje.

V textu se lze setkat nejen se samostatnými expresivy, nýbrž i s expresivními slovními spojeními. „Mnohým lidem se hodilo prostě do krámu, že nám to nejelo,“ popisuje Veselý

---

²¹⁹ Ibid.

²²⁰ LEDEBRBUCHOVÁ, Ladislava: *Průvodce literárním dílem*. Jinočany: H&H, 2002, s. 90.

²²¹ PAVEL, Ota: *Plná bedna šampaňského*. Praha: Olympia, 1990, s. 77.

²²² Ibid., s. 64.

²²³ Ibid.

²²⁴ Ibid.

²²⁵ Ibid., s. 68.

²²⁶ Ibid., s. 96.

²²⁷ Ibid., s. 16.

situaci předtím, než vzdal jediný závod ve své kariéře. Slovní spojení „hodit se do krámu“ znamená „přijít někomu vhod“. Úhlavní soupeř Emila Zátopka, alžírský běžec Mimoun, často nechával Zátopka běžet vpředu osamoceně, „nestřídal ho, nechal se vézt, aby v závěru mohl slíznout smetanu“²²⁸, nechal tedy ostatní, aby za něj odpracovali to nejhorší, a on pak jen uchvátil úspěch. Vypravěč vyzdvihuje talent a potenciál Ladislava Hellera a píše, že „mohl udělat pořádnou díru do cyklistického světa“²²⁹.

Některá z expresiv, která jsou v povídkách užitá, mají zhrubělý charakter, nebo jde dokonce o vulgarizmy. Vypravěč o cyklistovi Janu Kubrovi píše, že „na kole taky blbnul“²³⁰. Při zdolávání Eigeru hraje Zdenovi v hlavě „nějaká mizerná odrhovačka“²³¹, tedy nesnesitelná a obehnaná píseň. Zajímavá je určitá hyperkorektnost, když autor užívá zhrubělá expresiva ve spisovné formě, jako by chtěl odstranit právě ráz zhrubělosti – „Až toho chlapečka [Hellera] dohoní [zbytek pelotonu], bude se kymáčet na kole anebo bude ležet u škarpy a blít.“²³² Jan Veselý uvádí své vyprávění velmi rozzlobeným odstavcem kvůli zavržení jednak ze strany fanoušků, jednak svazu, jež přišlo po vzdání závodu, přičemž cituje jednoho z novinářů: „Jeden dokonce povídal, že to bylo nedorozumění, [...] já takový nedorozumění neuznávám, to bylo normální svinstvo.“²³³ Ladislav Heller po úniku vedoucímu pelotonu přijíždí na stadión, své premiérové etapové vítězství má na dosah ruky, avšak vypravěč naznačuje, že vyhráno ještě nemá. Může ještě upadnout v zatáčkách a „rozbít si hubu“²³⁴.

3.3.2.2 Vulgarizmy

Vulgarizmy jsou ve vyprávění užitý poměrně hojně, avšak setkáme se s nimi pouze v přímých řečech. Emila Zátopka podél trati povzbuzují tzv. fučíkovci hesly o „udatném Emilkovi“²³⁵, po maratonu mu dokonce vytknou, že jim ke konci nezamával, v té chvíli si ale Zátopek pro sebe mumlá: „Polibte mi prdel!“²³⁶ Jan Kubr naježdil každý den okolo dvou set kilometrů, přičemž

---

²²⁸ Ibid., s. 44.

²²⁹ Ibid., s. 112.

²³⁰ Ibid., s. 76.

²³¹ Ibid., s. 88.

²³² Ibid., s. 116.

²³³ Ibid., s. 14.

²³⁴ Ibid., s. 117.

²³⁵ Ibid., s. 57.

²³⁶ Ibid.

u závor na něj každý den čekal „šraňkář“ Vejvoda, aby se na něj podíval a oznámil mu aktuální počasí, navíc od něj nikdy neslyšel jako od ostatních: „Že se na to nevyšereš.“²³⁷ Průnik různé slovní zásoby není nový, již ve stati Jana Mukařovského pojednávající o Vančurově novém díle *Konec starých časů* (1934) se lze dočíst, „že v řeči jisté osoby se těsně stýkají archaismy, básnická slova a vulgarizmy, aniž která z těchto vrstev lexikálních má za účel vyjádřit sociální zařazení nebo charakter dané osoby“²³⁸. Spíše je vulgarizmů užito za účelem vyšší sugestivnosti celého vyprávění, autor se vlastně prostřednictvím přímých řečí obsahujících vulgarizmy snaží napodobit každodenní mluvu různých lidí nebo v některých případech (jako například u Zátopka) využívá vulgarizmů, aby zdůraznil určité skutečnosti – ve výše zmíněném případě zejména frustraci a vyčerpání. O vulgarizaci jazyka u Pavla nejde, jelikož ta vzniká tam, kde nemá povahu citátovou, tedy kde je užita mimo přímé řeči²³⁹.

3.3.2.3 Slang

Hlavními hrdiny všech povídek *Plná bedna šampaňského* jsou sportovci, zápletky příběhů mají tudíž sportovní charakter. Je tedy logické, že se v textu setkáme s mnoha slangovými výrazy, tak jako tomu bylo již v *Dukle mezi mrakodrapy*. Jan Veselý na konci vyprávění líčí změnu situace, kdy se cyklistům dávají peníze za vítězství, „aby měli na kola, galusky a pořádné jídlo“²⁴⁰, přičemž galusky jsou pneumatiky pro závodní kola. František Tikal byl na ledě nepřijemným soupeřem, „dokázal trefit bodyčekem nejrychlejšího hráče“²⁴¹, tedy dokázal zastavit protihráče silným úderem svého těla. Nejlépe se cítil tváří v tvář svým hokejovým rivalům, zbrocený potem a v ribanu přilepeném na zádech²⁴². Ribano je „bavlněné spodní oblečení (tílko a spodky vcelku), kterého používají zejména hráči ledního hokeje“²⁴³. Zajímavý je původ tohoto slova, jenž není příliš jasný, avšak Jaroslav Kuchař se domnívá, že je lexém přejet z francouzštiny, jelikož v Kanadě, kolébce hokeje, se hovoří jednak anglicky, jednak francouzsky²⁴⁴. Horolezci Radovan Kuchař a Zdeno Zibrín musí při výlezu na Eiger nouzově

---

²³⁷ Ibid., s. 74.

²³⁸ MUKAŘOVSKÝ, Jan: *Studie z estetiky*. Praha: Odeon, 1971, s. 401.

²³⁹ HRABÁK, Josef: Několik úvah o obecné češtině a vulgarismech v současné české próze. In *Naše řeč*, 1962, roč. 45, č. 9–10, s. 289–298.

²⁴⁰ PAVEL, Ota: *Plná bedna šampaňského*. Praha: Olympia, 1990, s. 25.

²⁴¹ Ibid., s. 69.

²⁴² Ibid.

²⁴³ VOREL, Miroslav: *Encyklopedie tělesné kultury*. Bratislava: Olympia, 1988, s. 74.

²⁴⁴ KUCHAR, Jaroslav: Rybano, nebo ribano?. In *Naše řeč*, 1973, roč. 56, č. 4, s. 222–223.

přenocovat přímo na skále, a tak prožijí noc v „bivaku“²⁴⁵. Když Aloise Hudce poprosí děti, aby jim ukázal, jak skáče salto, vzpomíná, jak o něm lidi vyprávěli: „Hudec letí vysoko nad hrazdu a snese se loopingem.“²⁴⁶ Looping je „obrat, při němž letadlo opisuje přibližně kruhovou dráhu“²⁴⁷, v gymnastice přeneseně „přemet“. Přemety nazad jsou v textu nazývány též „flik-flaky“²⁴⁸.

Kromě sportovních slangizmů je možné v textu narazit například na slang vojenský – „musela to být asi ta DUMDUM“²⁴⁹, líčí vypravěč okolnosti střelného zranění Františka Kloze. Nebo slang novinářský: „Tehdy se tomu říkalo: mít svého koně, koníka.“²⁵⁰ Novinářské slangové spojení je následně vysvětleno tak, že každý novinář měl vlastně tehdy svého oblíbeného sportovce, na něhož nejčastěji zaměřoval svou pozornost a psal o něm články. Užíváním slangizmů v textu autor vlastně dokazuje určitou znalost daného sportu – vybavení, prostředí, situací, nástrah atd. Dosahuje tak velké důvěryhodnosti a účinku na samotného čtenáře. Sám Pavel považoval psaní o sportu za nejnáročnější, „protože kromě spisovatelského řemesla vyžadovalo i odbornou znalost sportovní tematiky“²⁵¹. Pavlovi se podařilo dovedně protnout obě oblasti.

3.3.2.4 Deminutiva, přezdívky

V neposlední řadě se práce zaměří na deminutiva, přezdívky a nápaditou práci s jazykem, jejichž četný výskyt je v textu též patrný. „V Kopřivnici si kluci vyhlídli asi kilometr dlouhou trať. Emilek vydržel nejvíc – měl zřejmě zdravé plíce a nohy, cupital drobnými krůčky a šťastně se uculoval.“²⁵² V této větě je několik deminutivních tvarů: „Emilek“ a „krůčky“, a navíc citově zabarvené „cupitat“, jež se užívá většinou ve spojitosti s dětmi. Pavel vypráví o Zátopkově mládí a píše, že byl malý, hubený s pisklavým hláskem, nešel mu fotbal, dobře se učil.

---

²⁴⁵ PAVEL, Ota: *Plná bedna šampaňského*. Praha: Olympia, 1990, s. 89.

²⁴⁶ *Ibid.*, s. 31.

²⁴⁷ VOREL, Miroslav: *Encyklopedie tělesné kultury*. Bratislava: Olympia, 1988, s. 309.

²⁴⁸ *Ibid.*, s. 63.

²⁴⁹ *Ibid.*, s. 5.

²⁵⁰ *Ibid.*, s. 71.

²⁵¹ KAVČIAK, Vladimír: *Tu rybu jsem nechytil!*. Mnichovice: BVD, 2008, s. 31.

²⁵² PAVEL, Ota: *Plná bedna šampaňského*. Praha: Olympia, 1990, s. 35.

Deminutiva tudíž umocňují celý obraz chlapce, který vyrostl z křehkého dítěte v národního hrdinu.

Jinde mají deminutiva pouze funkci signalizující určitý osobní vztah. To když Jiří Vícha vypráví, jak se učil chytat proti různým protihráčům, a že dokonce jednou chytal se zavázanýma očima proti „tak výbornému střelci, jako je Pepík Trojan“²⁵³. Podobný charakter má i zdobné proprium, které užívá vypravěč povídky *Brankář* a jež je užito, aby vyzdvihlo pozitivní roli nového otce v životě Josefa Mikoláše a též důvěrný vztah, jež později oba muži navázali – „Téměř každému vstoupí do života bytost, která znamená přehozenou výhybku. U něho to byl nový otec Žit'a.“²⁵⁴ Deminutiva jsou však v textu užita i s opačnými konotacemi. Když totiž Ladislav Heller nastoupí a ujede v etapovém závodě vedoucímu pelotonu, favorité si z jeho úniku nic nedělají, jelikož „nějaký Heller je nemůže rozházet, až toho chlapečka dohoní, bude se kymácet na kole...“²⁵⁵ Deminutivní výraz „chlapečka“ zde signalizuje Hellerovu degradaci, zmenšuje ho jednak v očích soupeřů, jednak čtenářů, zdobnělina zde tedy opět podporuje motiv podceňování hlavního hrdiny.

Pozoruhodně je zdobné proprium užito též v povídce *Omyl*, tam totiž zdobnělina jména Honza naznačuje vztahy, jež k Janu Veselému zrovna chovají lidé, kteří ho obklopují. Na počátku příběhu přemlouvají funkcionáři Veselého, že by měl zakončit svou úspěšnou kariéru Závodem míru, oslovují jej „Honzíku“²⁵⁶ či „Jeníku“²⁵⁷, když se mu dařilo a vyhrával, říkali mu „Honzíčku“²⁵⁸. Následně však závod vzdá a ti lidé, kteří na něj volali důvěrné „Honzíčku“, nahradí jeho jméno prostým „soudruhu“²⁵⁹ a pak už mu jen vykají.²⁶⁰ V této povídce je velmi dobře patrné využití zdobného vlastního jména pro vylíčení nejen vztahu, postoje lidí k Janu Veselému, ale zároveň i samotné chování těchto lidí, jež se ukáže být čistě prospěchářské.

---

²⁵³ Ibid., s. 96.

²⁵⁴ Ibid., s. 80.

²⁵⁵ Ibid., s. 116.

²⁵⁶ Ibid., s. 14.

²⁵⁷ Ibid., s. 15.

²⁵⁸ Ibid., s. 16.

²⁵⁹ Ibid., s. 23.

²⁶⁰ Ibid.

Pavel pokračuje ve své druhé knize sportovních příběhů s užíváním přezdivek a rozličných jazyků. Avšak oba jazykové jevy již nejsou tak systematické, jako tomu bylo v knize o pražské Dukle. Přezdívky většinou vytváří pravděpodobně sám autor, a navíc postrádají familiární ráz, který by čtenáře přiblížil osobnosti sportovce. Spíše mají ozvlášťující funkci nebo dokreslují charakteristiku postavy. Františka Tikala, „zrzka‘ měl mančaft rád“²⁶¹, píše Pavel, avšak právě zde si například čtenář nemůže být jist, jestli jde o přezdívku týmovou, tedy již vytvořili jeho spoluhráči, či přezdívku vytvořenou samotným autorem. Janu Kubrovi je uděleno přízvisko „Clifton“, což byl fiktivní románový detektiv. Přezdívku mu (pravděpodobně sám autor) udělil asi na základě četby jeho cyklistických deníků. Poněvadž vypracoval norský skokan na lyžích Toralf Engan takzvaný „fischstil“²⁶², píše o něm Pavel jako o „rybáři“²⁶³ Enganovi. V textu lze narazit ale i na přezdívky, jež byly vytvořeny zejména zahraničními reportéry. „Bed’áru Königovi se ve světě říká ‚handballový profesor‘“²⁶⁴ a Vojtu Mareše „přezdili ve světě na ‚tisíc čertů‘“²⁶⁵.

3.3.2.5 Nápaditá práce s jazykem

Poslední jazyková zmínka bude ohledně Pavlovo nápaditých, někdy humorných výtvorů podobných z *Dukly mezi mrakodrapy* známému „Vejvodovy vývody“. Pavel tvoří neologismy jako například „popoháněč“²⁶⁶, což je nápoj z vymačkaných citronů a koňaku, jež pil při závodě přítel Veselého a Kubra Vlasta Růžička. Popoháněč nápoj autor nazývá proto, že se člověk napije a následně jej to povzbudí jako jiného například doping. Zajímavým neologismem je též slovní spojení „skalní nos“²⁶⁷, jež Pavel užívá pro výstupek vyčnívající ze skály, na němž Kuchař a Zibrín přenocují při výlezu na Eiger.

Někdy Pavel aktualizuje ustálená slovní spojení – „... všechno, co jsem o něm dosud napsal, bylo mizerné, horší než to, co jsem napsal od paty až k hlavě o jiných sportovcích.“²⁶⁸ Slovní spojení „od paty až k hlavě“ má v tomto případě pravděpodobně nezměněný význam od

---

²⁶¹ Ibid., s. 68.

²⁶² Ibid., s. 104.

²⁶³ Ibid., s. 106.

²⁶⁴ Ibid., s. 96.

²⁶⁵ Ibid., s. 97.

²⁶⁶ Ibid., s. 21.

²⁶⁷ Ibid., s. 91.

²⁶⁸ Ibid., s. 72.

původního „od hlavy až k patě“, tedy „úplně všechno“. Pavel vypráví příběh Jana Kubra, rozeného Jihočecha. Líčí dobrodružství, kdy jej Kubr „tlačil za sedlo a chechtal se společně s racky“²⁶⁹, přičemž druhové jméno racka je „chechtavý“, a to proto, že racci vydávají skřek podobný smíchu. Jazykovou hrou až na „mezijazykové“ úrovni je podpora-skandování finských fanoušků při olympijských závodech Emila Zátópka, finské obecenstvo totiž volá „Satu-Peka“, což Pavel překládá jako „pohádkový Pét’a“. Finské slovo „satu“ v překladu do češtiny opravdu znamená „pohádka“, avšak „Peka“, finsky správně „Pekka“, je analogií k českému Jan, nikoli Pét’a. Slovo „satu“ je tedy přeloženo, „Peka“ je však užito na základě fonetické podobnosti s českým „Pét’a“. Slovní spojení je však pouze autorovým výtvořem, jelikož finští fanoušci neskandují „Satu-Peka“, ale „Zátopek“ pouze s finským přízvukem.

3.4 Narace a narátor

Valnou většinu příběhů vypráví vševědoucí narátor. Vypráví se tedy v tzv. er-formě. Výjimku tvoří dvě povídky, a to *Omyl*, vyprávěný v první osobě Janem Veselým, a titulní povídka *Plná bedna šampaňského*, jejímž vypravěčem je brankář Jiří Vícha. Respektive narátorem je sám Ota Pavel, avšak Veselého a Víchu stylizuje do pozice vypravěče. I přesto, že jsou některé povídky vyprávěny ve třetí osobě, na některých místech vystupuje vypravěč do popředí a naznačuje, že se ho příběh nějakým způsobem dotýká. Explicitně je vypravěč součástí příběhu například tam, kde záměrně mění perspektivu vyprávění – „Měl jsem přání: napsat jednou o Zátópkovi. Nyní ta chvíle nastala; ale mám strach, jaký má běžec, než vyrazí na trať...“²⁷⁰ Příběh o Emilu Zátópkovi tak začíná popisem vypravěčova, tedy Pavlova, osobního postoje. Následně se perspektiva mění v er-formu, avšak čtenář si je vědom, že vypravěčem není nikdo jiný než sám Ota Pavel. Pavel se s některými sportovci, o nichž píše, znal osobně, což je z některých pasáží textu dobře patrné.

Pavel na několika místech využívá toho, že je vypravěčem, a anticipuje následující události. Když vyhraje Emil Zátopek své první závody, píše Pavel, že je tímto hráz protržena a že se Zátopek vydával „na cestu šťasten jako chlapec, jenž nastoupil na zámořskou loď a netušil, kolik bouří ho čeká“²⁷¹. Zde tedy autor naznačuje pomocí obrazného přirovnání, že

---

²⁶⁹ Ibid., s. 74.

²⁷⁰ Ibid., s. 32.

²⁷¹ Ibid., s. 38.

Zátopka čeká ještě mnoho divokých událostí. Stejně tak popisuje jeho triumfy na trati 10 kilometrů, o nichž píše, že jich absolvoval a ještě měl absolvovat třicet sedm, a to bez jediné porážky²⁷². Na počátku poslední povídky Pavel předjímá, že bude vyprávět smutný příběh. Čtenář je vlastně připraven vypravěčem na smutný okamžik v životě slibného cyklisty. Ladislav Heller jde pěšky po kolejích zpět do své vesnice, a jelikož je pozdě večer a je mu zima, zastrčí si ruce do kapes u bundy, „a to se mu stane osudným“²⁷³. 31. srpna pokračují Kuchař a Zibrín ve výstupu na Eiger a hned na počátku vypravěč zmiňuje: „Ten den nebyl pro ně šťastný.“²⁷⁴

3.4.1 Dynamika vyprávění

3.4.1.1 Výčty a výčtové věty

Aby Pavel vyprávění zdynamizoval, užívá repetitivně několik narativních prostředků. Jakmile se blíží nějaký pro vyprávění důležitý okamžik, zkracuje věty, jež se stávají úsečnými, a tudíž stoupá i napětí vyprávění. Stejným způsobem užívá i výčty či výčtové věty. Absurdnost změny postoje funkcionářů vůči Janu Veselému zdůrazňuje právě výčet jeho úspěchů. „– Několikrát jsem úspěšně startoval na mistrovství světa [...] – vyhrál jsem Závod míru [...] – v Závodě míru jsem vyhrál šestnáct etap [...] – jedenkrát jsem vzdal v Závodě míru.“²⁷⁵ Emil Zátopek se postaví za svého kolegu-běžce Jungwirtha, jelikož je mu udělen zákaz vyjet na olympijské hry. Než se čtenář dozví rozuzlení této mikrozápletky, věty se zkrátí a dochází tak ke zvýšení napětí: „Drama vyvrcholilo. Start budoucího nejlepšího sportovce her Emila Zátopka byl ohrožen. První letadlo odlétlo bez něho.“²⁷⁶ Když pokračují Kuchař se Zibrínem ve výstupu na Eiger, stěna začíná během dne tát a oni se dostanou k nebezpečnému místu, znovu se souvěti zestručňují a zdůrazňuje se tím způsobem nebezpečnost celé situace: „Ledový stometrový žlab. Nyní pomalu. Zatlučou ledovcovou skobu, vysekají stup, zase skobu, pomáhají si lany. Teplota málo pod nulou, teče z nich.“²⁷⁷

---

²⁷² Ibid., s. 45.

²⁷³ Ibid., s. 125.

²⁷⁴ Ibid., s. 89.

²⁷⁵ Ibid., s. 24.

²⁷⁶ Ibid., s. 44.

²⁷⁷ Ibid., s. 88.

3.4.1.2 Pomlčky

Pokud pokládá Pavel určitou skutečnost za zvlášť důležitou, staví ji až za pomlčku. Jiří Vícha – brankář československých házenkářů – je úspěšným hlavně proto, že strká ruce a nohy všude, kde je třeba, a to velmi rychle. „... experti změřili rychlost míče vystřeleného z naskoku – sto pětadvacet kilometrů v hodině.“²⁷⁸ Míč létal velmi rychle, dokonce až stodvacetipětikilometrovou rychlostí. Následně líčí vypravěč napínavé, vyrovnané utkání házenkářů s Rumuny, přičemž Rumuni faulují a Zdeněk Rada hází tzv. trestnou sedmičku: „Rada ji dal – do tyče...“²⁷⁹ Dalibor Motejlek, jeden z československých skokanů na lyžích, měl ve čtrnácti letech „první těžký pád – otřes mozku a pochroumané obratle“²⁸⁰. Pomlčka vyprávění zpomalí tam, kde to autor považuje za nutné, a s její pomocí tak vytváří určitou dramatickou pauzu předtím, než se čtenář dozvídá onu význačnou skutečnost. Tyto dramatické pauzy užívá Pavel tam, kde dochází k určitému předělu v daném sportovním utkání, závodu, zápasu nebo například i v životě sportovce atd. Dalibor Motejlek svým skokem překoná rekord můstku, avšak Pavel příběh líčí tak, aby si čtenář až do posledního okamžiku nebyl jist, jestli čáru značící dosavadní rekord přeskočí, či nikoli – „Mine i modré znamení na sto dvaceti metrech a snáší se k čáře značící sto čtyřicet metrů. Zakrouží rukama, [...] a přistane – za tou čarou.“²⁸¹

Sportovní výkony si člověk nejlépe užije, buď pokud je aktivním účastníkem a sám je podává, nebo pokud je přímým divákem dané sportovní události. Retrospektivní vyprávění o sportovních kláních postrádá možnost prožít nával emocí a adrenalinu, jež přicházejí spolu se sportovními úspěchy. Povídky Oty Pavla jsou, mimo mnoha dalších význačných aspektů, výjimečné svou reportážní povahou. Jakmile je totiž líčena některá z klíčových sportovních událostí, jako například Zátopkův olympijský maraton, mění se slovesný čas z retrospektivního minulého na čas přítomný. Příběh o Aloisu Hudcovi je od počátku vyprávěn retrospektivně, na konci se však čtenář ocitá přímo na stadionu, kde se koná první poválečná spartakiáda – „Diváci tleskají, potlesk mohutní a světlo na stadiónu svítí.“²⁸² Vypravěč jako by byl také na onom

---

²⁷⁸ Ibid., s. 96.

²⁷⁹ Ibid., s. 99.

²⁸⁰ Ibid., s. 109.

²⁸¹ Ibid., s. 111.

²⁸² Ibid., s. 32.

stadiónu a vyprávěl, co právě vidí. Význačnou velmocí, co se reportážního žánru týče, je Polsko. Polský literární vědec Janusz Slawinski „situoval [na pohraničí beletrie] typy reportáže spojující autenticitu vycházející z pramenů s fiktivní narací, psychologickými charakteristikami hrdinů a rozsáhlým komentářem vypravěče“²⁸³. Analyzované sportovní povídky jsou průnikem právě literárních a publicistických narativních postupů, proto jsou považovány za reportážní povídky. Emil Zátopek je pozván na „přátelské“ běžecké závody do Finska, narace v minulém čase se mění na přítomní ve chvíli, kdy Zátopek „přidává, skloní nezvykle hlavu, nahlas si odfrkne a běží kus se skloněnou hlavou jako těžký tažný kůň“²⁸⁴. Povídka *Výstup na Eiger* je vyprávěna od počátku až do konce v reportážním tempu přítomného času. Opět pak dochází k určitému zdynamizování celého vyprávění, přítomný čas jaksí zdůrazňuje důležitost přítomného okamžiku a zároveň zvyšuje důvěryhodnost a autenticitu vyprávění.

---

²⁸³ BENEŠOVÁ, Michaela; RUSIN DYBALSKA, Renata; ZAKOPALOVÁ, Lucie a kol.: *Fenomén: Polská literární reportáž*. Praha: Karolinum, 2016, s. 98.

²⁸⁴ PAVEL, Ota: *Plná bedna šampaňského*. Praha: Olympia, 1990, s. 40.

4. Závěr

Bakalářská práce zaměřila na ne příliš probádané území sportovní literárně-publicistické tvorby Oty Pavla. Primárním pramenem byly Pavlovy dvě knihy napsané v šedesátých letech – *Dukla mezi mrakodrapy* (1964) vyprávějící o vzniku a následném vývoji armádního fotbalového mužstva Dukla Praha a sbírka povídek o význačných československých sportovních osobnostech *Plná bedna šampaňského* (1967).

Prostřednictvím analýzy jednotlivých stylových a narativních složek textu lze vypočítat v Pavlově literárně-publicistické tvorbě určité zákonitosti, avšak zároveň je mezi oběma knihami patrný posun. Námětem knih jsou sportovní události, de facto úspěchy jednak fotbalové Dukly, jednak fotbalisty Kloze, běžce Zátopka, skokanů na lyžích Kuchaře a Matouše, cyklisty Veselého a dalších, jež Pavel umně proplétá s jejich životními příběhy. V obou knihách se setkáme s motivem překážky, jež může být různého charakteru, pokud chce však sportovec uspět, musí být schopen ji či je zdolat. Obě knihy jsou psány jazykem invenčním, využívajícím různé vrstvy stylu, a přesto nijak zvlášť přesyceným ozdobnými přívlastky či složitými metaforami. Pavel užívá jazyk příznačný pro příběhy se sportovními náměty, tedy ozvláštěný různými expresivními výrazy, zejména výrazy sportovního slangu, či dokonce výrazy zhrubělými a vulgarizmy, čímž prokazuje znalost sportovního prostředí, o němž právě vypráví.

Posun najdeme zejména v kompozici. Příběh pražské fotbalové Dukly účastníci se newyorského turnaje tvoří rámec knihy, do něhož jsou vkládány mikropříběhy – portréty jednotlivých osobností spojených s armádním družstvem, utkání konaná na různých kontinentech –, a je tak vykreslen celkový obraz pražského klubu. Zároveň působí rámcová kompozice a některé kompoziční aspekty *Dukly mezi mrakodrapy* na mnoha místech dosti schematicky, jako kdyby snad Pavel chtěl zahrnout například do jednotlivých portrétů vždy stejné skutečnosti, což logicky není možné, jelikož každý člověk je výjimečný a prožije specifické životní události. *Plná bedna šampaňského* má formu povídkového souboru, jde tedy o sbírku příběhů o třinácti rozličných sportovcích a tato vyprávění mají různé kompozice a Pavel při naraci nepostupuje vždy stejným způsobem. Vypravěčem dukelského dobrodružství je Pavel sám. V povídkách však Ota Pavel – vypravěč oproti předchozí knize ustupuje do pozadí, a dokonce nechává ve dvou povídkách vyprávět i své sportovní hrdiny. Obě knihy jsou jedinečné též svým reportážním charakterem, jakmile je totiž v příběhu líčen závod, utkání,

zdolání hory, skok atd., mění se slovesný čas na reportážní přítomnost. V *Plné bedně šampaňského* se reportážní prvky začínají čím dál tím více mísit s těmi literárními a vzniká tak onen zmiňovaný, neobvyklý útvar – Pavlova reportážní povídka. Rozmazávání kontur mezi klasickou reportáží a literární povídkou je totiž určitou snahou o nalezení komplexnějšího pohledu na skutečnost, než jaký nabízí reportáž sportovní²⁸⁵.

Pavel nechá nahlížet prostřednictvím svých příběhů slasti a strasti života sportovců. Připomíná velkolepé sportovní úspěchy minulého století, avšak mnohem více se již zaměřuje na vyličení jejich životních zápletek. V každém případě tvoří v šedesátých letech literární díla, jež jsou pro svou dobu tematicky i formálně poměrně neobvyklá, a navíc působí díky Pavlovým znalostem sportovního prostředí a obzvláště jeho bohatým zkušenostem, jež nabyl zejména nekonečnými rozhovory s jednotlivými sportovci, vlastní spoluúčastí, či dokonce, jako v případě Dukly, svou reportážní účastí na úspěšných sportovních událostech, velmi sugestivně. Svým humanistickým pojetím povyšuje Pavel sport na úroveň „klasického“ umění, ale zároveň stále píše o „obyčejném“ životě. Jak ve své vzpomínkové knize napsal Arnošt Lustig: „Píše o fotbale – a je v tom celý náš bláznivý svět.“²⁸⁶

---

²⁸⁵ SVOZIL, Bohumil: *Smrt krásných srnců* (1971). In *Český parnas*. Praha: Galaxie, 1993, s. 38.

²⁸⁶ LUSTIG, Arnošt: *Okamžiky: Arnošt Lustig vzpomíná na Otta Pavla*. Zvole u Prahy: Šťastný, 2003, s. 7.

5. Seznam použité literatury

5.1 Prameny

PAVEL, Ota: *Dukla mezi mrakodrapy*. Praha: Naše vojsko, 1964.

PAVEL, Ota: *Dukla mezi mrakodrapy*. Praha: Slávka Kopecká, 2004.

PAVEL, Ota: *Plná bedna šampaňského*. Praha: Olympia, 1990.

PAVEL, Ota: *Z korespondence*. Ed. Milan Ždímal. Praha: Primus, 1989.

5.2 Sekundární literatura

BASS, Eduard: *Klapzubova jedenáctka*. Praha: Karolinum, 2008.

BENEŠOVÁ, Michaela; RUSIN DYBALSKA, Renata; ZAKOPALOVÁ, Lucie a kol.: *Fenomén: Polská literární reportáž*. Praha: Karolinum, 2016.

BRAMBORA, Josef: Studentské přezdívky z Prahy. In *Naše řeč*, 1933, roč. 17. č. 9, s. 273–282.

BRŮNA, Otakar: *Potkat Otu Pavla*. Třebíč: Akcent, 2000.

ČAPEK, Karel: *Marsyas, čili, Na okraj literatury (1919–1931)*. Praha: Fr. Borový, 1941.

ČERVENÁ, Vlasta; FILIPEC, Josef: *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia, 1998.

DOVALIL, Josef; ERBEN, Eduard: *Olympismus*. Praha: Olympia, 2004.

HRABÁK, Josef: Několik úvah o obecné češtině a vulgarismech v současné české próze. In *Naše řeč*, 1962, roč. 45, č. 9–10, s. 289–298.

KAVČIAK, Vladimír: *Tu rybu jsem nechytil!*. Mnichovice: BVD, 2008.

KUCHARŤ, Jaroslav: Rybano, nebo ribano?. In *Naše řeč*, 1973, roč. 56, č. 4, s. 222–223.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava: *Průvodce literárním dílem*. Jinočany: H&H, 2002.

LUSTIG, Arnošt: *Okamžiky: Arnošt Lustig vzpomíná na Otu Pavla*. Zvole u Prahy: Šťastný, 2003.

- MATHAUSER, Zdeněk: Básníci a fotbalisté: vymění si dresy?. In *Slovo a smysl*, roč. 6, č. 6. Praha: Academia, 2006.
- MUKAŘOVSKÝ, Jan: *Studie z estetiky*. Praha: Odeon, 1971.
- PAVELKA, Jiří: *Anatomie metafory*. Brno: Blok, 1982, s. 93.
- RUBÍN, Antonín: Metajazykové přezdívky v jihozápadočeských nářečích. In *Naše řeč*, roč. 61, 1978, č. 2, s. 83–89.
- Robinsonáda (slovníkové heslo). In *Slovník spisovného jazyka českého, Internetová jazyková příručka*. Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=robinsonada>.
- SAK, Robert: *Miroslav Tyrš: sokol, myslitel, výtvarný kritik*. Praha: Vyšehrad, 2012.
- STICH, Alexandr: K obecné češtině v současné krásné próze. In *Naše řeč*, 1975. Roč. 58, č. 4, s. 215–223.
- SVOZIL, Bohumil: *Krajiny života a tvorby Oty Pavla*. Praha: Akropolis, 2003.
- SVOZIL, Bohumil: Ota Pavel. In *Slovník české literatury po roce 1945*. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=834&hl=ota+pavel+>.
- SVOZIL, Bohumil: Smrt krásných srnců (1971). In *Český parnas*. Praha: Galaxie, 1993.
- VÁVRA, Roman (režie): Jak jsem se zbláznil. In *Příběhy slavných*. Česká televize, 2001. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10123383458-pribehy-slavnych/401223100031006-jak-jsem-se-zblaznil/>.
- VOREL, Miroslav: *Encyklopedie tělesné kultury, díl 2*. Bratislava: Olympia, 1988.